



GÖTEBORGS UNIVERSITET  
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

# Specialpedagogen som professionell samtalspartner

## Förskollärares uppfattningar om samtalsmodeller och handledningens påverkan i det egna arbetet

**Maria Axhamn**

---

Uppsats/Examensarbete: 15 hp  
Program: Specialpedagogiska programmet, SPP600  
Nivå: Avancerad nivå  
Termin/år: Ht/2012  
Handledare: Staffan Stukát  
Examinator: Anita Franke  
Rapport nr: HT12-IPS-16 SPP600

# Abstract

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program:	Specialpedagogiska programmet, SPP600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Ht/2012
Handledare:	Staffan Stukát
Examinator:	Anita Franke
Rapport nr:	HT12-IPS-16 SPP600
Nyckelord:	Pedagogisk handledning, Specialpedagog, Förskolan

---

Syfte: Syftet för studien var att undersöka förskollärares uppfattning om specialpedagogen som professionell samtalspartner i arbetet med att skapa en förskola för alla.

Centrala frågeställningar

Vilka erfarenheter av specialpedagogen som professionell samtalspartner fanns hos informanterna?

Hur upplevdes handledningen?

Vilka metoder upplevdes mest verksamma för den egna kunskapsutvecklingen och (för)skolutvecklingen när det gällde att skapa en förskola för alla?

Teori: Studien var från början helt kvantitativ. Litteratordiskussionen berörde förskolans respektive specialpedagogikens historia. Därefter presenterades bakgrunden till den specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen som grundades 1990 och reaktionerna på densamma. Handledning som begrepp ventilerades liksom några förekommande samtalsmodeller och röster om handledning.

Metod: Metoden i denna undersökning var från början helt kvantitativ. När den webbaserade enkätundersökningen var genomförd visade sig andelen svarande vara 18.5 %. För att utöka underlaget till resultatbearbetningen genomfördes 4 intervjuer per telefon.

Resultat: De resultat som framkom var på inga vis generaliserbara. Omfattningen på materialet som fanns att bearbeta var litet och bestod av två olika metoder. Reliabiliteten var låg då resultatet bestod av två delar som var för sig genomfördes med olika metoder. Den som svarat på enkät var ensam, utan möjlighet att få frågorna förklarade för sig. I intervjun per telefon har svaren skrivits ner av den som intervjuat varpå intervjun blev renskriven. Den kvantitativa delen bearbetades digitalt medan den kvalitativa intervjun kan ha tolkats felaktigt. De resultat som framkom visade att de flesta som deltagit:

- Hade lite erfarenhet av att möta specialpedagogen som professionell samtalspartner
- Kände antingen till specialpedagogen som expert eller ingen samtalsmodell
- Visste inte vilken samtalsmodell de har erfarenhet av
- Uppfattade att deras förmåga påverkats lite av den pedagogiska handledningen
- Uppfattade att specialpedagogens viktigaste uppdrag i dagens förskola är som professionell samtalspartner i grupp eller enskilt

## Förord

Processen med denna uppsats har varit lång och krokig som de flesta vägar i livet. Jag har lärt mig otroligt mycket under den här perioden, om mig själv, om statistik, om webbenkäter och att fokusera på målet.

Många är de människor som stöttat mig, trott på mig och undersökningen. Även om det är många som funnits längs vägen är det några som funnits extra nära och betytt mycket för arbetet med den här uppsatsen.

Ola, för att du stöttade mitt val att gå in i utbildningen till specialpedagog. Utan ditt engagemang och din envishet vore jag inte där jag är idag. Det var också du som inspirerade mig till att göra en kvantitativ undersökning.

Eva och Lennart, för ert tålamod, kärlek och omsorg under processen. Ni har agerat bollplank, uppmuntrat mig, läst och haft synpunkter på det jag skrivit. Tillsammans har vi svettats över både Microsoft Word och Excel med lyckat resultat.

Till Chris! Bollplank med branschkännedom som alltid trott på mig. Du ringde några samtal som ledde till att jag fick kontakt med Anette, Beata, Cornelia och Doris.

Malin och Liselotte, för er kritiska granskning av enkäten. Era synpunkter ledde till att enkäten reviderades och fokuserade tydligare mot syftet för undersökningen.

Staffan Stukát, handledare vid Göteborgs universitet, för stort tålamod och tilltro till min förmåga. Du har uppmuntrat mig och ställt kritiska frågor när det behövts. Samtidigt har du låtit mig ta beslut, även i svåra situationer, det har jag utvecklats mycket av.

Uppsatsen kan läsas av alla som är intresserade av pedagogisk handledning men är särskilt intressant för specialpedagoger och beslutsfattare inom utbildningsväsendet.

# Innehållsförteckning

<b>1. Inledning.....</b>	<b>1</b>
1.1 Problemområde .....	2
<b>2. Litteraturgenomgång .....</b>	<b>2</b>
2.1 Definitioner av begrepp.....	3
2.2 Utbildningens historia .....	4
2.3 Specialpedagogisk forskning.....	7
2.4 Den nya specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen .....	9
2.5Handledning .....	11
2.6 Två samtalsmodeller inom handledning .....	12
2.7 Sammanfattning.....	14
<b>3. Syfte .....</b>	<b>15</b>
<b>4. Metod.....</b>	<b>16</b>
4.1 Val av ämne .....	16
4.2 Val av syfte för undersökningen.....	16
4.3 Val av metod.....	16
4.4 Val av population .....	17
4.5 Enkät.....	17
4.6 Kompletterande intervjuer.....	23
4.7 Avslutande kontakt med populationen .....	24
4.8 Bearbetning av resultatet .....	24
4.9 Reliabilitet .....	24
4.10 Validitet .....	25
4.11 Etiska överväganden.....	25
4.12 Generaliserbarhet.....	26
<b>5. Resultat.....</b>	<b>26</b>
5.1 Redovisning av enkätsvar.....	26
5.2 Intervjuer .....	34
<b>6. Sammanfattande diskussion.....</b>	<b>388</b>
6.1 Framtida forskning .....	40
6.2 Slutord .....	41

## Referenslista

## Bilaga 1 Enkät

## Bilaga 2 Missivbrev

# 1. Inledning

Det är snart tre år sedan studierna påbörjades vid Göteborgs universitet, specialpedagogiska programmet. Under de första fem terminerna arbetade jag halvtid samtidigt som jag studerade. Erfarenheterna från det dagliga arbetet gav nya perspektiv i studierna samtidigt som studierna gav inspiration och nytänkande till det dagliga arbetet.

Många gånger reflekterade jag över skillnaden i det jag läste i litteraturen, hörde på seminarier och hur det specialpedagogiska arbetet fungerade i verksamheten där jag arbetar. Skillnaderna i det upplevda och lästa skapade en vilja till förändring och jag började se en arena av frirum. Genom tidigare litteraturstudier fanns kunskap om frirumsmodellen. Berg (2003) har utformat en modell för skolutveckling. De yttre ramarna i modellen utgörs av de regelverk som styrdokument och lagar utgör. De inre ramarna i modellen utgörs av ledningen i skolan och den skolkultur som råder på den faktiska skolan. Berg menar att frirummet finns mellan dessa båda ramar och att det är lärarna som upptäcker och utnyttjar frirummet där de ser att det finns. Frirummet är en kreativ zon där undervisning och pedagogiskt planerad verksamhet kan planeras och genomföras på olika sätt.

Genom åren för utbildningen har verksamheten där undertecknad arbetat utvecklats mycket och frirummet används mer nu samtidigt som ledning och personal gemensamt strävar efter att hitta det frirum Berg ser som nödvändigt för att (för)skolutveckling ska ske.

Anledningen till den (för)skolutveckling som upplevts i den egna verksamheten är okänd och skulle kunna vara ett ämne för framtida studier. Den utveckling som betraktats har ändå lett till att övertygelsen stärkts att verksamheter kan förändras och att en av anledningarna till att så sker är att en eller några inom organisationen börjar se frirummet. Berg (2003) skriver om det pedagogiska samtalet som en möjlighet att finna frirummet:

Allmänt sett är det pedagogiska samtalet ett begrepp som innehåller både tids- och rumsdimensioner. Tidsaspekten utgår från att en intellektuell livshållning handlar om att i en ständigt pågående process reflektera över egna och andras sociala handlingar. Detta får konsekvenser såtillvida att organisationers arbete inte bara förstås på sina egna premisser, utan måste ses i förhållande till sin institutionella och samhällsstrukturella omvärld (s. 222-223).

Genom utbildningen till specialpedagog har jag fått möjlighet att prova rollen som professionell samtalspartner, något som ytterligare fördjupade mitt intresse för pedagogisk handledning då jag upplevde styrkan i processen i gruppen och hur vi tillsammans skapade nya kunskaper och insikter om den verksamhet vi arbetade i. I mitt arbete har jag reflekterat mycket under åren, både innan och under min utbildning till specialpedagog om handledningens möjligheter som verktyg för kunskaps- och verksamhetsutveckling. Inom forskningen vittnar en del om handledningens funktion som en outnyttjad resurs. Sahlin (2004) har bedrivit forskning inom speciallärares och specialpedagogers handledande funktion, enligt Wikings modell. Författaren beskriver behov av vidare forskning inom ämnet: "Områden som för mig känns särskilt angelämpliga att utforska vidare när det gäller handledning eller "kvalificerade" samtal kring specialpedagogiskt arbete i skolan rör etiska, mellanmänniska frågor samt förändringar i arbetet som kan relateras till handledning"(s.240).

I samhällsdebatten idag diskuteras specialpedagogutbildningens vara eller icke vara och utbildningen har utvärderats. Undersökningen i denna uppsats hade i begynnelsen ett helt kvantitativt upplägg som en jämförande studie där uppfattningar från förskolan och förskolechefer

skulle presenteras genom jämförelser, olika samband mellan värden i de olika yrkesgrupperna. Det ursprungliga syftet löd:

Syftet för studien är att jämföra förskollärares och rektorers uppfattning om specialpedagogen som professionell samtalspartner i arbetet med att skapa en skola för alla.

Centrala frågeställningar

- Vilka erfarenheter av specialpedagogen som professionell samtalspartner finns hos informanterna?
- Hur upplevs handledningen?
- Vilka metoder upplevs mest verksamma för den egna kunskapsutvecklingen och (för)skolutvecklingen när det gäller att skapa en förskola för alla?

Nu blev det en undersökning med ett syfte som endast gällde förskollärare, en kvantitativ del baserad på en webbenkät och en kvantitativ del bestående av fyra intervjuer. Anledningen till det reviderade syftet och den tvådelade undersökningen är att underlaget från enkätundersökningen inte var tillräckligt för att redovisa i denna uppsats. Genom att genomföra intervjuer blev resultatet möjligt att presentera även om slutprodukten fick en annan utformning än planerat. I litteraturavsnittets första del definieras några centrala begrepp som återkommer ofta i uppsatsen. Definitionerna gäller för denna uppsats och de har influerats av de olika definitioner som finns i litteratur som berör ämnet.

## 1.1 Problemområde

Regeringsbeslut 1990 som ledde till reformerade specialpedagogiska utbildningen med utbildning i den nya specialpedagogiska funktionen, specialpedagog. Beslutet var inte efterfrågat i verksamheterna, av rektorer/förskolechefer, lärare och förskollärare. När de nyutexaminerade specialpedagogerna kom ut i arbetslivet möttes de av oklara direktiv från ledningen, ingen stöttning från cheferna och lärare/ förskollärare som frågade efter specialläraren.

Det som stod i examensförordningen för de nyutexaminerade stämde inte med det som specialpedagogen förväntades utföra i verksamheterna. Idag ifrågasätts specialpedagogutbildningen, den har utvärderats och ska eventuellt förändras. Frågan är hur specialpedagogens handledningsuppdrag uppfattas idag av förskollärare?

Efter litteraturgenomgången nedan kommer det syftet för den empiriska studien att presenteras.

## 2. Litteraturgenomgång

I detta avsnitt kommer först en del centrala begrepp att definieras. För att förklara och motivera de centrala begreppen som används i denna uppsats är det nödvändigt att dessa definieras. Därefter följer en historisk tillbakablick på förskolans och specialpedagogikens framväxt. För att förstå behovet av specialpedagogik och specialpedagogiska funktioner i dagens förskola är det viktigt att ha historien klar för sig. Den specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen grundades 1990. Motiven till detta klargörs ytterligare även om behovet av en ny specialpedagogisk funktion delvis förklaras genom den historiska tillbakablicken och den utveckling som verksamheten i förskolan var på väg mot. Den verklighet som en del specialpe-

dagoger mötte som nyutexaminerade kommer att presenteras. Detta speglas genom Malmgren Hansens (2002) avhandling som följer specialpedagoger genom den nya utbildningen och ut i arbetslivet.

Med detta som bakgrund berörs handledningen som begrepp och definitioner av densamma inom området pedagogisk handledning. Samhällsdebatten och forskarna liksom studielitteraturen inom ämnet vittnar alla om att ämnet har lika många definitioner som skribenter. För att läsaren ska förstå handledningens komplexitet och hur det därför är möjligt att uppfatta handledningen och samtalsmodeller olika är det viktigt att ge en kort inblick i den komplexitet som föreligger inom ämnet.

Slutligen förs en jämförande diskussion om två olika modeller för samtal. Syftet med denna diskussion är ett ge en bild av två förekommande samtalsmodeller. Det finns inte en modell som specialpedagogerna förutsätts samtala utifrån, det finns många. Det är upp till den enskilda specialpedagogen att skapa sitt sätt att handleda, samtidigt förutsätts flexibilitet för att möta lärarnas behov och förväntningar. Vilken kännedom lärarna har och hur de uppfattar olika samtalsmodeller är en del av empirin i denna undersökning. Genom att ställa två samtalsmodeller mot varandra ur olika aspekter visas återigen hur komplext pedagogisk handledning är både som begrepp och när de gäller olika modeller att samtala på. Beroende på hur tydligt specialpedagogen presenterar valet av samtalsmodell för lärarna, samt motiverar på vilket sätt modellen kan ge lärarna möjlighet att utvecklas ger det lärarna olika förutsättningar att förstå och uppfatta handledningens påverkan på den egna utvecklingen.

Som framkommit under begreppsdefinitionen nedan är specialpedagogisk handledning och forskning omkring detta relativt nytt som begrepp. Sahlin(2004) har skrivit en avhandling om handledning som specialpedagogisk funktion i skolan. I sin litteraturgenomgång berör författaren samma avsaknad av litteratur i ämnet:

Den yrkeskår som oftast förknippas med specialpedagogiskt handledande arbetsuppgifter i skolan är psykologer och kuratorer som givit handledning där lärares frågeställningar och dilemman fokuserats. Därför är handledning av yrkesverksamma lärare, given av specialpedagogiskt utbildade lärare, ett relativt outforskat område, vilket jag redan anförde. Det är först under 1990-talet som specialpedagogisk lärarledd handledning uppmärksammas och börjar studeras(s.63).

Att denna undersökning dessutom riktar sig mot lärare inom förskolan gör det inte lättare att finna litteratur i ämnet. Den litteratur som berörs nedan är mestadels riktad mot skolan, bortsett det avsnitt som berör förskolans historia. Valet att presentera förskolans historia är gjort med tanke på att de flesta informanterna är verksamma där. Även om utvecklingen inom förskolan är unik i sig följde både förskola och skola den samhällsutveckling som i sig ledde till att verksamheterna utvecklades. Utvecklingen ledde till att de båda verksamheterna nu står närmare varandra både ideologiskt och pedagogiskt även om de har olika uppdrag enligt styrdokumentet. Skolan har uppnående mål och förskolan har mål att sträva mot. För att underlätta läsbarheten och inte förvirra läsaren kommer begreppet skola att användas under litteraturgenomgången i övrigt eftersom litteraturen beskriver den skolformen. I de fall litteraturen berör förskolan specifikt kommer detta att anges.

## **2.1 Definitioner av begrepp**

Här nedan kommer en kort definition av en del begrepp som är centrala i uppsatsen. Begreppen definieras och motiveras för att inga oklarheter om val av begrepp ska förekomma.

De begrepp som definieras är pedagogisk handledning, lärare i förskolan och specialpedagogen som professionell samtalspartner.

### **Pedagogisk handledning**

Handledning som kompetensutveckling förekommer i dag i många verksamheter i vårt samhälle, speciellt inom människovårdande yrken. Handledning som begrepp i denna uppsats betyder ett samtal som leds av specialpedagog och där en eller flera lärare i förskolan deltar. I viss litteratur skiljs på konsultation och handledning där konsultation är ett enstaka samtal medan handledning är en serie av samtal. Inom ramen för denna uppsats likställs dessa två då informanterna inte har fått denna skillnad definierad för sig utan kan ha svarat utifrån erfarenhet av samtal. I inledningsskedet av problemformuleringen och litteratursökningen användes begreppet specialpedagogisk handledning men då det sällan fanns som begrepp i litteraturen övergavs det begreppet till förmån för pedagogisk handledning.

### **Specialpedagogen som professionell samtalspartner**

För att ytterligare definiera och avgränsa studiens specialpedagogiska inriktning och syfte föll valet på att använda begreppet specialpedagogen som professionell samtalspartner. Tanken var att motivera valet av begrepp med att koppla begreppet till examensförordningen för specialpedagoger. Så även om begreppet inte är vedertaget för lärarna i förskolan så var det ett val som tydliggjorde en funktion som eftersträvas enligt examensförordningen. Efter en detaljerad granskning upptäcks att det skett en förväxling mellan orden kvalificerad och professionell, i examensförordningen för specialpedagoger(SFS 2007:638) står följande:

För specialpedagogexamen skall studenten

- visa fördjupad förmåga att vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare i pedagogiska frågor för kollegor, föräldrar och andra berörda, och
- visa förmåga att självständigt genomföra uppföljning och utvärdering samt leda utveckling av det pedagogiska arbetet med målet att kunna möta behoven hos alla barn och elever.

Trots att detta uppenbarats finns formuleringen kvar i denna uppsats. Formuleringen i enkäten är specialpedagogen som professionell samtalspartner och det är viktigt för läsbarheten att begreppen överrensstämmer även om uppsatsen haft större tyngd med begreppet som finns i examensförordningen.

### **Lärare i förskolan**

För läsbarhetens skull benämns alla informanter som lärare i förskolan oavsett vilken lärarbakgrund de har.

## **2.2 Utbildningens historia**

För att förstå hur dagens förskola är utformad behöver vi se tillbaka på hur vår utbildningshistoria har sett ut. I Sverige hör politik, samhällsutveckling och utbildningens historia samman. Nedan följer en genomgång av förskolans historia, specialpedagogikens framväxt och de begrepp som har uppkommit och utvecklats med tiden. I dagens förskola skrivs det om ”en förskola för alla barn”. Genom en tillbakablick ges läsaren möjlighet att ta del om den utveckling som skett i förskolan, både vad gäller funktionen i samhället men också hur verksamheten gradvis utvecklats till att bli tillgänglig för fler och fler barn.



Idag är det självklart att alla har rätt till förskoleplats från ett års ålder och att förskolan ska ge det stöd för utvecklingen som varje barn behöver. Synen på barn i behov av särskilt stöd och hur detta formulerats i styrdokumentet har skilt sig åt genom historien. Hur samhället formulerat sig om dessa barn avspeglar sig i styrdokumentet. Detta borde också ha haft betydelse dels för hur lärarna formades i sitt kommande uppdrag på utbildningen och dels för vilka förutsättningar som gavs till lärarna för att skapa en verksamhet för alla barn. Genom styrdokumentet ges läsaren en tillbakablick i hur formuleringarna vad gäller barn i behov av särskilt stöd har sett ut. Det speglar också den syn på barn som präglat lärarna genom åren som verk samma lärare i förskolan fram till i dag då de förutsätts skapa en verksamhet som är till för alla barn oavsett förutsättningar.

## **Förskolans historia**

I början på 1930-talet var det ekonomisk kris i Sverige. Samtidigt föddes allt färre barn och fler människor blev äldre. Något behövde göras för att familjerna skulle få råd att skaffa fler barn. Alva och Gunnar Myrdal skrev *Kris i befolkningsfrågan* 1934, detta ledde till att barnfamiljerna och deras situation uppmärksammades allt mer i samhället. Året efter gav Alva Myrdal ut *Stadsbarn*, där hon skriver att samhället behöver ta mer ansvar för fostran av barn och unga i samhället. Detta beskrivs av Johansson och Åstedt (2003) ”Alva Myrdal ville modernisera barnuppfostran i både hem och institution efter nya pedagogiska forskningsrön. Hon ville få bort fattigvårdstämpeln på barnkrubbarna och inrätta ljusa och rymliga ”storbarnkammare” för barn mellan 2 och 7 år i de större bostadshusen”(s.16-17).

Normaliseringsdebatten tog fart i och med detta, alla borde ha rätt till tid på daghem. Samtidigt fanns en oro, daghemmen hade hittills varit till för de hela och rena barnen från privilegierade hem. Hur skulle det gå om alla barn skulle få plats på daghem? Skulle de redan privilegierade barnen få en sämre vistelse på bekostnad av de mer underprivilegierade barnen?

Debatten avstannade i och med andra världskriget och återkom först efter krigsslutet. Under 1950-talet fanns normaliseringsdebatten inom både förskola och skola. Samhället krävde ökad mängd arbetskraft, det fanns politiska krafter som ville minska den sociala klyftan genom att alla skulle ha rätt till omsorg och utbildning. Genom att ge alla människor samma tillgång till utbildning skulle möjligheterna att öka arbetskraften inom olika områden bli större. Debatten ledde vidare till diskussioner om barnens välbefinnande parallellt med debatten om att kvinnorna behövdes och ville ut på arbetsmarknaden. Återigen kom argumentet om den demokratiska rättigheten till daghem åt alla igång. 1968 tillsattes en statlig utredning, BU, den så kallade barnstugeutredningen. Betänkandet kom 1972. Barnstugeutredningen har haft stort inflytande på dagens moderna förskola.

Om barnstugeutredningens betänkande skriver Johansson och Åstedt (2003):

Förslagen gällde dels en förskolelag som skulle reglera den allmänna förskolan för 6-åringar och yngre barn i behov av särskilt stöd, uppsökande verksamhet, utbyggnaden av daghemmen, verksamhet för barn på sjukhus och kommunala femårsplaner för utbyggnad. De gällde i hög grad också förskoleverksamhetens teoretiska förankring, mål, innehåll och arbetssätt samt organisation, miljö- och fortbildningsfrågor (s. 25).

Utvecklingen i förskolan har gått parallellt med utvecklingen i skolan i takt med samhällsutvecklingen och de politiska strömmarna. Här ska bara kort nämnas att under samma period som barnstugeutredningen genomfördes pågick debatten om skolans inre miljö och lärarnas

arbetsvillkor. Arbetsbördan var tung för lärarna och efter påtryckningar tillsattes SIA-utredningen (skolans inre arbete) 1970.

Utredningen ledde till att propositionen från SIA lades 1974. Där föreslogs införandet av dialogpedagogik och en helhetssyn på eleverna. SIA-propositionen menade också att samarbetet mellan förskolan och skolan var naturligt och nödvändigt. Speciellt viktigt var samarbetet vid övergången från förskola till skola, för barnens identitetsutveckling var helhetssyn och kontinuitet viktigt menade SIA-utredningen.

Om genomslaget som den utredningen fick även i förskolan beskriver Johansson och Åstedt (2003) : ” Förskolans inre verksamhet reformerades utifrån en förankring i vetenskapliga teorier (Jean Piaget och Erik H Eriksson) genom dialogpedagogik, personalens lagarbete och mer åldersblandade grupper” (s. 25). Under 1970-talet handlade debatten om barnens rätt att vara demokratiska medborgare där alla hade samma rätt till omsorg och utbildning. 1975 kom lagen om allmän förskola. De ökade kraven på pedagogisk verksamhet ledde fram till att ett första styrdokument för förskolan skrevs.

Det pedagogiska programmet kom 1987, lekens roll betonades och det skrev tydligt att förskolan skulle sakna ämnesstruktur till skillnad från skolan. Det kompetenta barnet betonades, barnet utvecklas i samspel med sin omgivning. Pedagogiska programmet beskrev vikten av att personalen hade en helhetssyn på barns utveckling, där utveckling sker under hela dagen, inte enbart under planerade lärsituationer. Om de barn som med dåtidens termer benämndes som barn med särskilda behov skrev Socialstyrelsen(1987) följande i *Pedagogiskt program för förskolan*:

Barn som behöver särskilt stöd är ingen klart avgränsad grupp./---/ För några barn är förskolans verksamhet med stimulans och kontakter med andra barn och vuxna i sig tillräcklig. För andra behövs en mer genomgripande anpassning av verksamheten, barngruppens storlek och sammansättning, personalresurser med mera för att förskolan ska kunna utgöra det stöd i utvecklingen som just de barnen behöver”(s. 50).

Dagens värderingar överrensstämmer relativt väl med dåtidens formuleringar, åtminstone när de gäller ovanstående rader. Citatet är hämtat ur avsnittet *Barn som behöver särskilt stöd*. Det pedagogiska programmet var föregångare till förskolans första läroplan, Lpfö 98. Sedan 1992 bedrevs verksamhet i skolan för sexåringarna, så kallad förskoleklass. 1998 när förskolan fick sin första läroplan, Lpfö98, gick de flesta barn i förskoleklass. Det finns inget särskilt avsnitt i Lpfö98 som behandlar barn som behöver särskilt stöd, termen går överhuvudtaget inte att finna. Det finns inte heller något avsnitt som avskiljer några barn från andra, läroplanen är för alla barn. Vid en noggrann granskning återfinns följande meningar (Skolverket, 1998):

Den pedagogiska verksamheten ska anpassas till alla barn i förskolan. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd än andra skall få detta stöd utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar. Personalens förmåga att förstå och samspela med barnet och få föräldrarnas förtroende är viktig, så att vistelsen i förskolan blir ett positivt stöd för barn med svårigheter. Alla barn skall få erfara den tillfredsställelse det ger att göra framsteg, övervinna svårigheter och få uppleva sig vara en tillgång i gruppen (s. 8-9).

Nu är formuleringarna vagt inbakade i en text som gäller alla barn. Formuleringen *barn med svårigheter* var väl möjligen det som avslöjade att läroplanen inte är skriven i nutid. Förskolan har nu fått en reviderad läroplan Lpfö 98/11. Formuleringen från ovanstående citat går att finna med exakt överrensstämmelse i Lpfö98/11, inga förändringar har gjorts vad gäl-

ler barn i behov av särskilt stöd. Genom förskolans utvidgning till att omfatta fler och fler barn ökade behovet att speciella åtgärder och kompetens för att möta alla barn.

Specialpedagogiken utvecklades ur ett behov att ta hand om dem som inte riktigt platsade i den verksamhet som gradvis kom att omfatta alla barn. Tydligast behov av speciella åtgärder och kompetens inom detta område växte fram inom skolans värld. Empirin i denna undersökning gäller förskolan och den funktion som specialpedagogen har som professionell samtalspartner i den verksamheten.

Som redan skrivits är forskningen om densamma inte diger och ännu mindre när det gäller förskolan som verksamhetsområde för specialpedagogen. Hur specialpedagogiken vuxit fram, som teori och praktik kommer mestadels att speglas via skolan som verksamhetsområde. Viktigt att betänka är trots allt, även om förskolan historiskt sett tidigt hade lättare att inrymma alla barn än vad skolan hade, att det funnits och finns än idag, speciella verksamheter som riktar sig till barn med specifika svårigheter. Dessa svårigheter kan bl.a. röra sig om neuropsykiatrisk problematik. När dessa barn ska vistas i ordinarie förskoleverksamhet ställs högre krav på lärarnas förmåga att skapa pedagogiska lösningar som anpassas till barnets behov. När pedagogerna ställs inför dessa svårigheter uppkommer ofta ett behov av specialpedagogisk kompetens utifrån.

## 2.3 Specialpedagogisk forskning

Specialpedagogik som teori och praktik är nära sammanbundna och det är svårt att skilja dem åt. I takt med samhällsutvecklingen utvecklades utbildningssystemet. I den praktiska verksamheten inom förskola och skola har behovet av speciella lösningar växt fram och i takt med praktiken har teorin och begreppen växt fram.

### Ett historiskt perspektiv

Flertalet forskare menar att specialpedagogik som forskningsområde är relativt nytt. Fischbein (2007) beskriver skillnaden mellan pedagogik och specialpedagogik: ”Medan pedagogiken fokuserar på genomsnittsvariationen så blir extremvariationen central inom specialpedagogiken”(s.23). Det var först i början på 1940-talet som specialpedagogisk forskning började genomföras, dock då inom ramen för psykologi och senare pedagogisk psykologi. I det nya skolsystemet med en enhetsskola för alla, som togs i bruk 1962 visade det sig relativt tidigt att skolan inte förmådde hantera alla elever. De elever som inte lyckades prestera inom ramen för det förväntade hamnade till att börja med i så kallade hjälpklasser, senare specialklasser eller så kallade obsklasser.

Det faktum att inte alla platsade i en skola för alla blev också början till specialpedagogikens framväxt och därmed forskningen om densamma. Forskningen inom specialpedagogik var till en början förankrad i en medicinsk- biologisk forskningsansats och begreppsapparat.

Det som studerades sökte en förklaring som hade sin grund inom individen. I takt med att även mer beteenderelaterade avvikelser visade sig i skolan, där individen inte platsade, började forskarna leta sig till psykologin, dess begrepp och förklaringsmodeller.

Mångfalden av individer som inte platsade i skolan blev fler och fler och forskarna fann ett behov av att kategorisera individerna samt finna lösningar för individerna, hjälpmedel som kompenserade för elevens specifika svårigheter. Fortfarande fanns knappast begreppet specialpedagogik, inom många universitet bedrevs specialpedagogisk forskning inom institutionen för pedagogik. Göteborgs universitet var det första i Sverige att införa en professur i special-

pedagogik under 1980-talet, Ingemar Emanuelsson tillträdde posten som den förste i Sverige. Under 1980-talet blev det allt vanligare med små undervisningsgrupper, ofta kallades dessa ”den lilla gruppen”. Individintegrering av framförallt funktionshindrade elever blev vanligt under 1980-talet och därmed kom forskningen om funktionshinder allt mer i rampljuset. Fortfarande var forskningsperspektiven kategoriska och de ev. lösningar som föreskrevs var kompensatoriska. Med tiden kom forskarna att söka flera forskningsperspektiv utanför individen, bland annat det relationella perspektivet där även faktorer i miljön studerades för att se om samverkan mellan individ och miljö påverkade individens förutsättningar att lyckas i t.ex. skolan. Det var Ingemar Emanuelsson som skapade det relationella perspektivet. Rosenqvist(2007a) skriver om övergången från kategorisk till relationell forskning:

Även om sålunda en hel del forskning fortfarande görs i namn av en tämlig oproblematiserad kategorisering är projekt i ett relationellt perspektiv på frammarsch, framförallt inom samhällsvetenskaperna. Det intressanta är i detta sammanhang att ett relationellt perspektiv forskningsmässigt innebär en artskillnad jämfört med ett kategoriskt och att landvinningarna skett ganska snabbt(s.48).

### **Forskning inom specialpedagogiken idag**

De senaste åren har ytterligare ett perspektiv fått genomslagskraft inom forskningen. Det är det sociokulturella perspektivet där individens samspel med miljö, människor utifrån den sociala och kulturella kontext där just individen i fråga befinner sig skapar de förutsättningar som finns för individens utveckling. Ann Ahlberg (2007) skriver om perspektivets framväxt: ”Det senaste åren har det sociokulturella perspektivet och socialkonstruktivistiska teorier fått stort genomslag, vilket kan ses som en konsekvens av den diskursiva eller lingvistiska vändningen” (s. 68) Debatten i Sverige har med tiden kommit att behandla inkludering, något som också syns inom forskningen. Ahlberg(2007) skriver om huruvida specialpedagogik och pedagogik ska vara separata eller enade ämnen: ”Om man ser det i ljuset av en inkluderande skola kan det istället ses som en styrka att specialpedagogik och pedagogik närmar sig varandra, eftersom det kan föra med sig en ökad genomslagskraft för intentionen om en skola för alla”( s. 79). Som det nu är finns specialpedagogiken och dess forskning och begrepp från olika begreppsapparater används beroende på vad som studeras. Specialpedagogiken är mångfacetterad, på gott och ont. Dels ger det mångfacetterade möjlighet för forskarna att forska enligt olika ansatser, dels ger det mångfacetterade ett otydligt intryck vilket kan ge mindre tyngd i forskningsdebatten både nationellt och internationellt. Ahlberg(2007) skriver:

Mångfalden erbjuder rika möjligheter till en breddning av forskningsfältet, men det kan även bidra till att specialpedagogiken får en otydlig identitet och att teoriutvecklingen blir diffus och oklar. Det är därför angeläget att granska specialpedagogiken som kunskapsområde, studera relationen till andra kunskapsområden och diskutera vilken forskning som bör utvecklas(s. 66).

Samtidigt menar Björck-Åkesson (2007) att: ”Genom att kompetens utvecklas för forskningsansatser som ligger närmare den systemteoretiska än den analytiska slutpunkten av komnuumet kan specialpedagogiska frågor studeras på ett sätt som tar sin utgångspunkt i den komplexitet som föreligger” (s. 93). En sista röst för hur komplex definitionen av specialpedagogik i relation till pedagogik är får Rosenqvist (2007b) stå för: ”Ju snävare man definierar pedagogiken - desto bredare måste man definiera specialpedagogiken - och vice versa!(s.117).

### **Forskningen inom specialpedagogik i England**

Forskningen i Sverige är framför allt influerad av den anglosaxiska forskningen. I England har forskningen inom specialpedagogik följt samma utveckling som i Sverige även om de där

har kommit längre inom sin forskning än inom praktiken. Flera forskare vittnar om det politiska maktspel som påverkar forskningen såväl som praktiken inom specialpedagogik. Om specialpedagogikens maktspel skriver Ainscow: "Teachers and those involved in working with them must remember that schools, like other institutions in society, are influenced by perceptions of socioeconomic status, race, language and gender." (1998, s. 11). Forskarna i England hävdar även att det politiska maktspelet i England har stor betydelse för vilka resurser som sätts in i skolsystemet och därmed påverkar det forskningen samt forskningens möjlighet att påverka skolsystemet.

However, we would argue that theory, rather than being a distraction from political struggle, is firmly located within that political struggle/Theory is important developing those insights and generalisation of experience that can inform and advance political struggles against specific acts of injustice as well as against more global or structural form of oppression/..."(Armstrong et al.,2007,s. 40).

Detta politiska maktspel och vad som prioriteras i utbildningsväsendet ser vi även i Sverige. Historien visar att specialpedagogiken sprungits ur ett behov när pedagogiken inte räckte till. Inom skolan hade detta tidigare lösts med specialläraren som bistod den ordinarie undervisningen genom att undervisa enstaka elever eller mindre grupper av elever.

Inom förskolan hade lärarna klarat sig utan den funktionen men i takt med att kraven på pedagogisk verksamhet ökade via styrdokumentens införande ställdes högre krav även på specialpedagogisk kompetens som riktade sig mot förskolan. I styrdokumentet som refererats ovan ser vi hur formuleringarna genom åren förändrats för att i nutida dokument omfatta alla barn, utan särskilda avsnitt för barn i behov av särskilt stöd. Verksamheten ska omfatta alla barn utifrån deras förutsättningar och behov och det åligger verksamheterna att ge det stöd som behövs till det enskilda barnet.

I takt med dessa formuleringar ökade behovet av att skapa en verksamhet för alla barn. De särskiljande lösningarna i både förskola och skola skulle avvecklas. För att tydliggöra den utveckling som eftersträvades i verksamheterna lades speciallärarutbildningen ner och en ny specialpedagogisk påbyggnadsutbildning infördes. Tanken med den nya utbildningen var att införa en specialpedagogisk funktion där de nya specialpedagogerna handledde lärarna. Genom handledning skulle lärarnas specialpedagogiska kompetens öka och förmågan att skapa en verksamhet för alla barn och elever skulle utvecklas.

## **2.4 Den nya specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen**

Speciallärarutbildningen lades ner 1989 och ersattes året efter med den specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen. Den nya utbildningen omfattade 40 hp (ganska snart 60 hp för samtliga). Specialläraren hade tidigare arbetat med undervisning för enskilda elever i svårigheter, dessa metoder började ifrågasättas på grund av flera skäl. Dels riskerade eleven att bli stämplad som avvikande och dels var det resurskrävande. Med den nya specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen var tanken att specialpedagogen skulle arbeta med den handledande funktionen och stödja läraren så att eleven kunde vara kvar i klassrummet.

Malmgren Hansen (2002) har skrivit en avhandling där författaren följer tretton personer i en longitudinellstudie från det att de påbörjar utbildningen 1990 och tills de är verksamma specialpedagoger i skolan. Om tanken med den nya handledande funktionen skriver författaren:

Den funktionär som utbildades, *specialpedagogen*, skulle få en ny *handledande kompetens* med förändrad organisatorisk inriktning så tillvida att lärare och annan skolpersonal avsågs utgöra de personer som specialpedagogen handledde. I utbildningsplanen nämndes inget om vilken typ av handledning som avsågs (s.15-16).

Genom åren av utbildning följdes de tretton via tre enkäter och en intervju via frågeguide. När de kom ut i skolorna som nya specialpedagoger ställdes de för stora utmaningar, större än både de själva, regeringen och samhället hade kunnat ana. Förutsättningarna för specialpedagogerna som gått den specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen var inte lätta. Bladini (2004) beskriver:

Skolledningen har sina förväntningar och den egna blivande specialpedagogiska genererar sina, ibland även motsägelsefulla. En påbyggnadsutbildning innebär i någon mening att pedagogen ges ett slags expertroll. Det är ingen lätt uppgift för specialpedagogen att med en påbyggnadsutbildning vars innehåll för många är oklar etablera sig i förskola och grundskola (s.19).

Enligt Malmgren Hansens avhandling (2002) visade resultatet bland annat:

Arbetsplatserna lyssnade i bästa fall på specialpedagogernas nya intentioner för specialpedagogisk verksamhet, men dessa vann dåligt gehör för sina nya idéers genomförande i skolorna. När de tretton nyutexaminerade specialpedagogerna mötte skolorna och deras personal så förväntades de oftast motsvara de yrkespersoner som tidigare benämndes speciallärare och arbetssättet förknippat med dem. Skolledningen hade passivt accepterat att man inkluderats i antagningsprocessen för blivande specialpedagoger och därvid hade det stannat (s.150-151).

Beslutet var fattat på regeringsnivå men visade sig vara svårt att realisera i praktiken både från specialpedagogerna själva, för skolledare och lärarna ute på skolorna. Avsikten från regeringshåll var att skapa en funktion som skulle utveckla verksamheten och förebygga svårigheter innan de uppkom för eleverna. Skolledarna och lärarna däremot efterfrågade det de visste något om, specialläraren. Om detta skriver Malmgren Hansen (2002): ”Bakom ett förändrat antagningsförfarande, låg tankar om att påverka och motivera det system (skolan) där premiären för iscensättandet av specialpedagogisk lärarhandledning skulle ske. Det skulle visa sig att det fanns svårigheter i denna strategi” (s.159).

Marknaden efterfrågade inte det som erbjöds och genom åren som gått sedan utbildningen startades har specialpedagogerna kämpat med svårigheten som beskrivs ovan. Nu är utbildning åter igen uppe till diskussion på regeringsnivå. I dagens debatt om specialpedagogen respektive speciallärarens funktion och förändring av utbildningen känns många tankar igen. Högskoleverket fick i november 2011 i uppdrag av regeringen att utvärdera det specialpedagogiska programmet. 2008 återinfördes speciallärarutbildningen och det är med anledning av det som regeringen vill utreda utbildningen. Utredningen av det specialpedagogiska programmet genomfördes under våren 2012. Enligt en av utredarna fanns det ett problem:

Det finns ingen definition på vad särskilt stöd är. Är det något som en enskild elev eller grupp får någon gång eller är det ett konstant behov? Vad är det man mäter? Först när man vet vad särskilt stöd är, kan man ställa sig frågan vem som ska jobba med det och vad den personen behöver för kompetens. (Cervin, E. 2012, Internet: <http://www.lararnasnyheter.se>)

Redan i definition av begrepp fastnar alltså utredarna vid svårigheter, om inte ens de som ska utreda utbildningen vet definitioner på begrepp och funktioner, hur ska då de som utbildas för

de respektive yrkesrollerna och verksamheterna veta skillnaderna? Nu är det trots allt så att det står i examensförordningen att specialpedagogen ska kunna föra kvalificerade samtal. Definitionerna av pedagogisk handledning är lika många som forskare och skribenter inom området. Nedan beskrivs definitioner så som pedagogisk handledning beskrivs i dagens forskningsdebatt.

## 2.5 Handledning

Det finns många definitioner av pedagogisk handledning, det är ett begrepp som är svårt att definiera enligt många. Risken är att beskrivningarna blir otydliga istället för tydliga. Detta beskrivs bland annat av Hammarström-Lewenhagen(2006), i den licentiatuppsats hon skrivit om pedagogisk handledning i förskolan. Om komplexiteten i att definiera pedagogisk handledning skriver författaren: "Även definitioner skapas i ett kontextuellt sammanhang. Tid, rum involverade och inte minst deras inbördes relationer är avgörande för vilken praktik som utvecklas. Aktörernas förväntningar och föreställningar om vad handledning bör eller kan innebära likaså"(s.31).

Det ses som viktigt att klargöra syftet för handledningen, den menar flera av dem som kommer att nämnas i denna genomgång. Syftet ska vara klart definierat för såväl den som leder handledningen som för dem som deltar. Det är viktigt att samtliga som medverkar under samtalen är överens om syftet med handledningen. Om olika förutsättningar som är viktiga för att en definition ska kunna göras skriver Hammarström-Lewenhagen(2002): "Det handlar om t.ex. handledningens olika syften, mål och objekt liksom organisatoriska förutsättningar, ansvarsförhållanden och uppdragsgivare"(s.31). Det är många olika aspekter som berörs för att kunna göra en klar definition av begreppet pedagogisk handledning. En del aspekter visar sig trots spridningen tillsammans kunna bidra till en tydligare definition.

Forskarna påvisar en del gemensamma tankar omkring begreppet. Många forskare beskriver det som ett paraplybegrepp med bl.a. de förutsättningar som nämns ovan som givna beståndsdelar. En annan gemensam faktor för definition inom området är att se pedagogisk handledning som en metod för kunskapsutveckling. Detta beskrivs av författaren: "Ett gemensamt kännetecken inom genren är att se handledning som en pedagogisk metod för kunskapsutveckling av skilda slag"(s.31). En mer övergripande syn på handledning som finns inom området beskrivs av författaren enligt följande:

Det man också är överens om när det gäller pedagogisk handledning är att det handlar om möten mellan professionella, där innehållet i handledningen är relaterat till yrkespraktiken. Att se handledning som en form för lärande och utveckling är vidare ett gemensamt grundantagande liksom betoningen på reflektion över praxis(s.49).

Hur ser då dessa samtal ut i dagens skola? Samtalsmodellerna eller sättet att handleda är säkert lika många som de specialpedagoger som agerar professionell samtalspartner i skolan. I kommande avsnitt förs en diskussion av två modeller inom litteraturen på området. Dessa modeller är på inget sätt ett försök att finna "rätt" metod, de ger idéer om hur pedagogisk handledning kan bedrivas.

## 2.6 Två samtalsmodeller inom handledning

Nedan följer en genomgång av två samtalsmodeller som idag förekommer i studielitteraturen på det specialpedagogiska programmet (i Göteborg). Likheter och olikheter i syfte, bakomliggande teorier samt handledarens roll jämförs och ställs mot varandra.

I den rådande metodlitteraturen när det gäller pedagogisk handledning i skolan finns Handal och Lauvås (2000). Redan 1982 utkom första utgåvan men ännu idag används den som given på det specialpedagogiska programmens litteraturlista. I den reviderade utgåvan beskriver författarna hur de ser på syftet med handledning: ”utifrån vårt perspektiv är handledningens primära syfte att utveckla teorin bakom den yttre handlingen, inte att förändra det ”synliga” lärarbeteendet”(s. 27). De menar att samtalet behöver innehålla reflekterande inslag över den praktik läraren befinner sig i. Författarna fortsätter sin motivering för syftet med handledning:”---/Sammanfattningsvis kan vi säga att samma undervisningspraktik kan avspegla vitt skilda praktiska teorier (med avseende på innehåll och medvetandegrad). Närbesläktade praktiska teorier kan resultera i vitt skilda praktiker”(s.29).

En annan författare beskriver syftet med handledning så här: ”Handledning är ett av flera redskap som vi har för att ta tillvara och utveckla kompetens(Gjems, 1997, s.16). Vidare skriver författaren att målsättningen för handledning är: ”Huvudbudskapet i den här boken är att man genom handledning kan frigöra och utveckla den kompetens som deltagarna från olika professioner har”(s. 21).

Genom att tolka dessa båda syften ser undertecknad att en skillnad träder fram. Möjligen är det så att Handal och Lauvås menar att det är individens egen reflektion över sig själv, sina ställningstaganden och agerande i yrkesutövningen som är i fokus för handledningen. Gjems däremot menar att genom att reflekterande tankar väcks i handledningsgruppen, skapas ny kunskap hos deltagarna i samtalsprocessen.

En annan aspekt som är viktig att studera närmare är den lärandeteori som samtalsmodellen utgår ifrån. Det vill säga vilket förhållningssätt handledaren ska ha i samtalet beror på hur tankarna om hur kunskap konstrueras hos lärarna under samtalet. I Handal och Lauvås modellen sätts individen i fokus medan den senare ser gruppen som en förutsättning för att ny kunskap ska kunna bildas. Handal och Lauvås skriver: ”Hittills har vi använt begreppet praktisk teori som den enskilda lärarens konstruktion, det hon baserar sin praktik på./---/Men vi menar också att det är möjligt att använda begreppet i relation till lärargrupper och den grundval för pedagogisk praktik som är gemensam för en sådan grupp”(s.23).

Det sista citatet visar att tankegångarna är riktiga när det gäller skillnaderna i fokus i de båda modellerna även om författarna medger att modellen kan användas på lärare i grupp. Dock verkar de se användandet av begreppen i grupphandledning som något som sker med undantag och då endast i en grupp av samma kategori lärare. Gjems däremot menar att gruppen är en förutsättning för den modell hon förespråkar: ”Den enskilda deltagaren i handledningsgruppen kommer att utveckla professionell kompetens genom handledningen. Det sociala system som han eller hon jobbar inom kommer, som en spridnings- eller biefekt av deltagarens nya kunskap och förståelse, också att utveckla kompetens”(s. 21).

De teoretiska grunderna i handledningsmodellerna skildras olika. Gjems presenterar klart och tydligt att modellen bygger på systemteoretisk referensram. Författaren beskriver detta



tydligt genom att presentera handledningen som en funktion för kompetensuppbyggnad inom en organisation: ”Om handledningen sätts in som ett led i en organisations kompetensuppbyggnad, kommer alla resultat av handledningen att påverka systemet i större eller mindre utsträckning, beroende på förändringens karaktär”(s.25). Handal och Lauvås däremot beskriver sin modell som att den bygger på praktisk teori, där personliga erfarenheter, andras erfarenheter och värderingar står som bas för det som är deras handledningsmodell. Egentligen vill inte författarna kalla det för en teori i den meningen att en mängd hypoteser tillsammans bildar en teori.

De båda modellerna visar på möjligheten till större utveckling hos den enskilde genom att nya tankar och kunskaper ska formuleras hos den enskilde deltagaren. Handledaren ska finnas som samtalspartner, kan ge stöd men lösningar på pedagogiska svårigheter ska komma inifrån deltagaren själv. Det finns inte i någon av samtalsmodellerna ett enda rätt sätt att agera som handledare, det är något som avvägs och utformas av handledaren i stunden, utifrån deltagarens behov.

Handal och Lauvås beskriver handledarrollen: ”Därför måste handledaren själv, i det sammanhang han ingår, klart utforma den roll han vill fungera i för att kunna handla på det sätt han anser vara adekvat”(s.71). Det gäller således att vara mycket flexibel och lyhörd som handledare och möta varje ny deltagare utifrån dennes förutsättningar och behov.

Gjems menar att jämlikhet mellan handledare och deltagare är viktigt i modellen som förespråkas. Deltagare och handledare ska delta på lika villkor när det gäller kunskap om det pedagogiska dilemmat, däremot är handledaren mer kompetent när det gäller att leda samtal och föra diskussionen djupare så att samtalet blir cirkulärt enligt den systemteoretiska modellen. Författaren menar att: ”Det blir en utmaning för handledaren att eftersträva en symmetrisk relation till gruppen på kunskapsområdet och en komplementär relation på handledarområdet”(s.77).

Diskussionen om handledningens olika faktorer och meningarna om dessa kan göras oändlig men avslutas nu i denna uppsats. Det finns många olika meningar om handledning och handledarens roll och funktion. Kapitlet avrundas med att beskriva ytterligare några meningar om handledaren och handledningens funktion i skolan. Medan Gjems föredrar att handledaren finns inom samma organisation, helst med samma tjänstegrad, som deltagarna menar Hammarström-Lewenhagen att det är viktigt att den som handleder kommer utifrån organisationen. Författaren menar att:

Handledaren förutsätts dessutom ha viss kulturkompetens som möjliggör en pendling mellan närhet och distans. Av de anledningarna betonar vi vikten av att handledaren kommer utifrån. Handledaren liksom övriga deltagare lyssnar aktivt till och bearbetar tillsammans de berättelser ur praktiken som presenteras i handledningssamtalet med hjälp av olika perspektiv(s.90).

Avslutningsvis i detta kapitel ska en kritisk röst till pedagogisk handledning nämnas. Högberg(2005) beskriver handledarens roll och kompetens helt annorlunda än författaren av ovanstående citat. Enligt Högberg (2005) saknar handledaren ofta mandat, är utan kulturkompetens och gör tolkningar av verksamhetens uppgift:

”Under själva handledningsprocessen, oavsiktligt och omedvetet, pågår tolkningar av verksamhetens uppgift. I denna bemärkelse kommer handledaren att stå för den innehållsliga ledningen av det konkreta praktiska arbetet; en ledning utövad av en person som oftast saknar både ledningsmandat och kulturkompetens”(s.217).

Författaren beskriver vidare hur handledaren ibland får syftet eller målet med handledningen definierad som ett uttalat uppdrag från skolledningen. Detta gör att handledaren kan arbeta med samtal som gagnar andra syften än verksamhetsutveckling eller kompetensutveckling. Det beskrivs enligt följande: "Handledning kan alltså kringgärdas av flera olika syften. Att beakta detta kan för handledare innebära att underminera den egna praktiken. Det är mänskligt, om man är beroende av inkomsten, att man undviker att närmare granska och ifrågasätta de villkor man arbetar under"(s.216). Denna inblick i specialpedagogik och specialpedagogen som professionell samtalspartner visar enligt undertecknad att vare sig rollen som specialpedagog eller den som professionell samtalspartner är lätt. Ämnet är komplext och rollen är diffus, för både specialpedagogerna själva, makthavarna och lärarna ute i verksamheten.

## 2.7 Sammanfattning

Genom litteraturen har läsaren stiftat bekantskap med förskolans historia. Förskolan är den miljö där de flesta av lärarna som utgör grunden för empirin i denna uppsats är verksamma. För att förstå lärarnas behov av specialpedagogiskt stöd är det viktigt att ha kunskap om den verksamhet som de arbetar i. Det är med detta i åtanke förskolans utveckling har formulerats. Även om behovet av specialpedagogiska insatser historiskt varit större inom skolan finns behovet även inom förskolan. Hur behovet växt fram är här speglat via skolans verksamhet eftersom forskning inom förskolan vad gäller specialpedagogik och specialpedagogen som professionell samtalspartner är svår att finna.

Traditionellt har förskolan klarat sig bättre än skolan med den pedagogik som bedrivits så att den omfattat alla barn. I takt med styrdokumentens införande även inom förskolan har kraven ökat på lärarna och de grupper av barn som de ansvarat för har blivit allt större. De krav som ställs på verksamheten idag kräver en ständig flexibilitet och ett nytänkande hos lärarna som inte alltid är lätt att bibehålla när åren i yrkeslivet blir fler. Ett sätt att skapa en verksamhet i ständig utveckling, redo att möta barns skiftande behov, är att som lärare bli medveten om det frirum som refererades till i inledningen. Genom att finna frirummet frigörs resurser som på olika sätt kan bidra till att utveckla en verksamhet som är för alla barn.

Genom den specialpedagogiska funktionen som specialpedagogen kan erbjuda som professionell samtalspartner kan samtal som utvecklar medvetandet om frirummet skapas. Tanken med utbildningen var som skrivet att skapa en yrkesfunktion som gav lärarna stöd och kompetenshöjning för att kunna utforma en verksamhet som var för alla barn.

Förväntningarna från ledningshåll och hos lärarna var att specialpedagogen skulle överta den roll som specialläraren haft med individuella stödåtgärder. Det blev svårt för specialpedagogen att arbeta i den nya yrkesfunktionen. I examensförordningen som citeras ovan skrivs att specialpedagogen ska vara kvalificerad samtalspartner. I den ursprungliga examensförordningen skrevs att specialpedagogen skulle bedriva handledning. I ingen av de nämnda examensförordningarna står hur handledningen ska ske eller vilken samtalsmodell som ska användas. Denna otydlighet i definitionen av specialpedagoguppdraget borde göra det ännu svårare att bedriva ett uppdrag som inte var efterfrågat.

I en verksamhet som gradvis har fått uppdraget att bedriva en verksamhet som ska gälla alla barn kan specialpedagogen som professionell samtalspartner användas som bollplank, kunskapsförmedlare och för att skapa samtal som leder till djupare medvetenhet om det frirum som finns för att skapa olika pedagogiska lösningar. Hur ser lärarna idag på specialpedagogen

som professionell samtalspartner, är det en resurs som de har tillgång till och vill använda? Om de vill använda specialpedagogen som professionell samtalspartner återstår frågan om val av samtalsmodell. Ovan gavs två exempel på samtalsmodeller som båda kan ses ur det relationella perspektivet även om de har lite olika utgångspunkter och förhållningssätt. Gjems modell vidgar perspektivet till att gälla det systemteoretiska perspektivet som blivit allt vanligare när det gäller lärande teorier.

Den mer traditionella rollen som kunskapsförmedlare där specialpedagogen agerar expert och ger lärarna konkreta lösningar på de svårigheter som de beskriver var den roll som specialpedagogen ofta hamnade i när utbildningen var ny. Den rollen kan jämföras med det kategoriska perspektivet som var vanligare i den specialpedagogiska forskningens begynnelse.

I dagens förskola är Vygotskys lärandeteorier det som förskolepedagogiken grundar sig på. Hur ser lärarna på sitt eget lärande i samtal med specialpedagogen? Vet de något om olika samtalsmodeller? Hur upplever de samtalsmodellerna?

I specialpedagogens uppdrag som professionell samtalspartner är det viktigt att klargöra syftet med samtalet, både för deltagare och för den som leder samtalet. Det vittnar flera författare i diskussionen ovan om. Om syftet inte klargörs borde det vara svårt att bli medveten om sitt eget lärande och hur den enskilde läraren upplever olika samtalsmodeller. Det är specialpedagogens ansvar som samtalspartner att göra olika syften och samtalsmodeller tydliga för lärarna. Genom tydlighet om de möjligheter som finns ökar möjligheten att tillsammans enas om syfte och samtalsmodell som överrensstämmer med lärarnas behov och förväntningar.

Till varje samtalstillfälle är det viktigt för lärarna och specialpedagogen att ta ställning till följande: Är det färdiga lösningar de vill bli serverade av en "expert"? Ser de en kompetensutveckling som sker bäst genom samtal där svårigheter presenteras och fördjupas genom specialpedagogens kunskap om samtalsprocesser.

Utbildningen har utretts men frågan är hur lärarna uppfattar att den specialpedagogiska funktionen som professionell samtalspartner påverkar den egna förmågan i uppdraget som lärare. Efter denna digra genomgång följer syftet på undersökningen och resultatgenomgången.

### 3. Syfte

Syftet för studien är att undersöka förskollärares uppfattning om specialpedagogen som professionell samtalspartner i arbetet med att skapa en förskola för alla.

Centrala frågeställningar

Vilka erfarenheter av specialpedagogen som professionell samtalspartner finns hos informanterna?

Hur upplevs handledningen?

Vilka metoder upplevs mest verksamma för den egna kunskapsutvecklingen och (för)skolutvecklingen när det gäller att skapa en förskola för alla?

## 4. Metod

Nu följer metodavsnittet som är uppdelad i en del underrubriker. Indelningen är gjord så att läsbarheten ska vara så god som möjligt. Metodavsnittet följer den kronologiska ordningen i vilken de olika momenten i genomförandet av undersökningen ägt rum. Syftet med detta är att läsaren ska få en tydlig inblick i arbetsgången för att kunna avgöra om de avvägningar som gjorts verkar rimliga. Många ställningstaganden har gjorts i processen, precis som i alla undersökningar.

### 4.1 Val av ämne

I ett tidigt skede våren 2012 började tankarna på ämne för D-uppsats på allvar ta form. Intresset riktades först mot inkludering inom förskola och tänkbara verksamheter samt syfte och upplägg för en eventuell framtida uppsats började formuleras. Efterforskningar i den aktuella kommunen visade att de inkluderade barngrupper som var tänkta i undersökningen enbart fanns i det område där författaren till denna uppsats själv var verksam och detta ansågs inte vara lämpligt vare sig etiskt eller vetenskapligt.

Ett annat ämne som verkade undersökningsbart, relevant och intressant var pedagogisk handledning inom förskolan. Uppsatsen ligger inom specialpedagogik och för att rikta ämnesvalet tydligt mot specialpedagogik var tankegångarna tidigt att uppsatsen skulle beröra specialpedagogen som handledare. Eftersom undertecknad har sin grundutbildning inom förskolan föll valet på att undersöka handledning inom förskolan.

### 4.2 Val av syfte för undersökningen

Tidigt i processen riktades intresset mot hur lärare i förskolan, förskolechefer samt specialpedagoger uppfattade handledning som kompetensredskap och stöd i arbetet. Sedan tidigare studier av litteratur fanns kännedom om den avsaknad på efterfrågan på specialpedagogen som professionell samtalsledare som visade sig ute i verksamheterna när yrkesfunktionen var ny i början på 1990-talet. När nu utbildningen står inför en utvärdering och eventuell förändring tycktes syftet för undersökningen vara självklart. Även om detta inte är en avhandling eller en totalundersökning över hela landets population är syftet att undersöka uppfattning och påverkan på yrkesrollen via handledning med specialpedagog vara relevant innan ytterligare ändringar i utbildningen görs på regeringsnivå. Att undersöka efterfrågan är ett sätt att anpassa tjänster till marknaden.

### 4.3 Val av metod

Med tanke på att syftet var att jämföra uppfattningar av specialpedagogen som professionell samtalsledare mellan lärare i förskolan, förskolechefer och specialpedagoger föll valet på att göra en kvantitativ studie. Den kvantitativa metoden rymmer möjligheter att nå ut till många i en population samtidigt som jämförelser mellan olika värden är möjliga. Byström och Byström (2011) beskriver statistiken och dess möjligheter:

Ordet statistik har två betydelser. Dels kan man mena sifferuppgifter som beskriver en företeelse eller en verksamhet, dels kan man avse metoder för att samla in, bearbeta och analysera statistiskt material/---/

Gemensamt för dessa sätt att beskriva statistik är att man försöker förstå tillvaron genom att konkretisera företeelser med hjälp av siffror, det vill säga kvantifiera, både för att beskriva men också för att få underlag för att söka förklaringar och orsakssamband(s. 16-17).

När metoden väl var vald fanns fundering om att utifrån en enkätstudie göra ett fåtal intervjuer för att få fördjupade kunskaper om intressanta svar. Denna tanke föll bort relativt snart efter samråd med en handledande lärare under våren 2012. Genom att enbart göra enkätundersökningen skulle syftet med jämförelser uppnås och kunna göras på flera olika värden. Att göra jämförelser med fler olika värden visade sig intressantare för den undersökning som skulle göras än att gå på djupet i sakfrågor.

## 4.4 Val av population

Valet av population för denna undersökning var lärare i förskola och förskolechefer. Med lärare i förskolan, avses i denna undersökning, högskole- respektive universitetsutbildade lärare verksamma i förskolan i kommunen. Förskolechefer och biträdande förskolechefer avses i denna studie med personer som är verksamma på sådana tjänster inom kommunen.

Efter att ha funderat på syftet med undersökningen, själva genomförandet och utformningen av enkäten valdes specialpedagogerna bort i den här populationen. En jämförande studie med ett representativt stratifierat urval skulle bli svår att genomföra då de olika yrkesgrupperna förekommer i så olika mängd inom kommunen. Antalet som skulle väljas ut för undersökningen bestämdes till totalt 70 personer fördelade på de båda yrkesgrupperna.

Andelen specialpedagoger är mycket liten jämfört med andelen lärare verksamma i förskolan. För att öka möjligheten att besöka de verksamheter där undersökningen skulle genomföras fanns tanken redan tidigt att välja populationen i en kommun för hela undersökningen. Ett annat skäl till att specialpedagogerna uteslöts var att det var deras uppdrag som skulle granskas. Enkätfrågorna till de olika yrkesgrupperna skulle behöva formuleras på olika sätt för att passa dem. Att jämföra värden från enkäter med olika frågeformuleringar sågs som mindre generaliserbart. Samtidigt som de olika uppfattningarna var syftet med undersökningen blir det på något sätt svårt att jämföra uppfattningar från någon som bedriver ett uppdrag och någon som deltar.

## 4.5 Enkät

I en kvantitativ studie som den som var avsedd att genomföra skulle en enkät formuleras. Det är ett arbete som tar lång tid och kräver flera omarbetningar. Det får inte finnas några frågetecken eller möjligheter att misstolka frågorna, då blir resultatet mindre generaliserbart på populationen.

I de flesta enkäter förekommer det så kallade kontrollfrågor eller bakgrundsfrågor. Redan tidigt fanns dessa frågor formulerade inför undersökningen. Det var frågor om kön, ålder, utbildning, examensår och vidareutbildning. Valet av dessa frågor föll sig naturligt då det skulle kunna användas som värden vid jämförelser och sambandsberäkningar. Trost (2012) beskriver utformandet av enkäter och de överväganden som behöver göras. När det gäller ordningsföljden på frågorna bör de övervägas noga, menar Trost. Samtidigt menar han att

meningarna går isär om i vilken ordning frågorna bör ställas. Bakgrundsfrågor kan både ställas i början eller slutet av en enkät. Om detta skriver Trost (2012):

Många anser att bakgrundsfrågor/.../skall komma sist i formuläret./.../ Det argument som vanligen används i detta sammanhang är att dessa frågor är så tråkiga att de skulle minska motivationen att alls besvara formuläret om dessa frågor kommer först. Argumentet att början av formuläret håller jag helt med om. Men med mitt sätt att se skall själva försändelsen vara motiverande. Kuvertet med dess adressetikett är en del, och en annan synnerligen viktig del är missivbrevets utformning, innehåll och utseende. Om en person som fått ett frågeformulär sig tillsänt blir nyfiken och motiverad, blir han eller hon nog inte störd av uppgiften om den egna personen” (s.91)

Valet föll på att i denna enkät ha bakgrundsfrågorna i inledningen, missivbrevet var väl formulerat och förhoppningen var att motivationen att svara på enkäten skulle vara stor. När enkäten började formuleras på allvar i början av hösten valdes Google Drive som verktyg i utformandet. Enkäten utformades i en första version med enbart fasta svarsalternativ med möjlighet att antingen ange ett eller flera alternativ. De frågor som formulerats berörde samma rubriker som i versionen som skickades ut till de utvalda lärarna i denna undersökning.

Den första versionen av enkäten skickades till en utvald provgrupp, alla verksamma som lärare i förskolan. Av denna provgrupp kunde dels frågorna utvärderas och omformuleras efter att svar och synpunkter på enkäten kommit in. En medlem i provgruppen tog även tid när enkäten fylldes i för att den skulle vara rimlig att svara på.

Den andra versionen av enkäten innehöll samma frågor i stort. En del frågor som upplevts som för breda för syftet valdes bort samtidigt som det tillkom två öppna frågor (4b och 5b) där lärarna själva kunde formulera hur samtalsmodell respektive pedagogisk handledning med specialpedagog påverkat deras egen förmåga som lärare i en skola för alla.

När enkäten var omformulerad och godkänd av handledaren togs beslutet att använda Google Drive och skicka ut enkäten via mail som en webbenkät. Även om risken för stort bortfall är stor med webbenkät ansågs det ändå som ett alternativ som verkade rimligt att genomföra. Valet gjordes eftersom det ansågs svårt att inom rimlig tid få kontakt med en kommun där samtliga utvalda skulle kunna nås via till exempel en kvällskonferens där enkäterna delas ut i pappersform och direkt samlas in.

Valet föll på att använda Google Drive även för distributionen av enkäten eftersom programmet både sänder ut och tar emot enkäten som sedan sammanställs. Metoden skulle ge ett bra råmaterial att arbeta vidare med i bearbetningen av resultatet.

## **Val av kommun**

Redan under sommaren 2012 fanns olika kommuner i tankarna för undersökningen. Kommuner med mycket socioekonomiska skillnader valdes bort. Lärares och förskolechefers uppfattning om pedagogisk handledning var i fokus och socioekonomiska faktorer som värden att jämföra ansågs kunna påverka resultatet. Syftet i denna studie var just lärare och förskolechefers uppfattning med tyngdpunkt på att jämföra dessa båda grupper samt, värden som ålder, utbildning, examensår.

Den första kommun som kontaktades under september 2012, efter att handledaren godkänt enkäten visade sig vara för liten. Ytterligare en kommun kontaktades först via personalavdelning där ärendet bollades runt mellan flera personer utan att någon personalförteckning med den önskade populationen kunde lämnas ut. Ett försök gjordes, att via chefen för utbildnings-

förvaltningen i samma kommun, få ut personalförteckning och maillista till förskollärare inom förskola. Ett alternativ som gavs till chefen var att agera mellanhand och skicka ut enkäterna. Svaret blev nekande, det fanns ingen möjlighet att ge mig de uppgifter som söktes, precis som personalkontoret sagt. Inte heller fanns möjlighet eller intresse av att agera mellanhand i distributionen, det var tillräckligt svårt att få de anställda att svara på medarbetar enkäten. Chefen ville inte utsätta sina anställda för ytterligare en webbenkät, löd slutmeningen. En tredje kommun kontaktades, denna gång via verksamhetschefen för förskolan.

Ärendet skickades vidare till personalkontoret. Då det dröjde ett par dagar utan att något svar inkommit ringdes personalkontoret upp. Den person som svarade hade tidigare kännedom om undertecknad. Ärendet presenterades och personen på personalkontoret ombads ta fram personalregister med samtliga personer på förskollärartjänst i förskolan inom kommunen. Uppgifterna var möjliga att ta fram. Tyvärr visade sig mailadresser svåra att få fram via personalförteckningen som endast innehöll namn och arbetsplats. Genom en tidigare anställning fanns kunskap om att mailadresserna var konstruerade enligt fornamn.efternamn@kommun.se därmed bedömdes uppgifterna räcka för att urvalsprocessen skulle kunna genomföras. Uppgifterna hämtades i receptionen på kommunkontoret följande dag.

Som skrivet ovan är kommunen som slutligen blev valet för undersökningen känd av undertecknad sedan tidigare via en anställning som förskollärare. Anställningen varade under ett antal år och var mestadels förlagd till skolan, endast under en kort period förekom arbete inom förskolan. Det faktum att kommunen är väl känd sedan tidigare bör inte påverka resultatet då anställningen inte berörde den undersökta verksamheten mer än under en kort period. Varken de utvalda för undersökningen eller den som utför undersökningen känner varandra. Den enda som känner till undertecknad är personen på personalkontoret och den personen gav endast ut information om populationen, därefter förekom ingen kontakt med denna person angående undersökningen.

## **Urvalet genomförs**

Personalförteckningen numreras vid varje namn, från 1 och löpande. Innan numreringen görs stryks vissa namn då det framgår av deras placering i kommunen att de arbetar administrativt och inte i barngrupp. Totalt visar förteckningen att 333 personer innehar en förskollärartjänst inom förskolan i den valda kommunen. Förteckningen över förskolechefer i kommunen har inhämtats via kommunens hemsida på internet. För att dryga ut antalet förskolechefer tas även de biträdande förskolecheferna med i denna undersökning. Även den förteckningen numreras från 1 och löpande. Totalt arbetar 29 personer som förskolechef respektive biträdande förskolechef i kommunen.

För att genomföra urvalet gjordes ett stratifierat urval där lärarna i förskolan utgjorde det ena och förskolechefer och biträdande förskolechefer utgjorde det andra. Totalt skulle 70 personer väljas ut fördelade på de båda grupperna. För att få en procentuellt jämn fördelning mellan dessa två strata beräknades fördelningen enligt följande:  $70/362 = 0,193$ , där  $0,193 = 19,3\%$ . Det visade att för att få en jämn fördelning mellan dessa två strata ska vi sortera ut  $19,3\%$  ur respektive strata för vår undersökning. Genom att beräkna  $333 * 0,193 = 64,2$  fick vi fram att 64 personer skulle sorteras ut från strata 1 (lärarna). Strata 2 (förskolechefer och biträdande förskolechefer) beräknades genom  $29 * 0,193 = 5,59$ , där ska 6 personer sorteras ut.

Därefter användes Microsoft Excel (engelsk version) som verktyg för att göra ett OSU. I rad 1, kolumn A skrevs formeln `=RAND()*333`. Datorn tog fram ett slumpmässigt tal mellan 1 och 333. Sedan markerades rad 2-64, varpå redigera/fyll/nedåt användes i verktygsmenyn för att

ta fram ytterligare 63 slumpmässiga tal. De utvalda talen markerades med överstrykningspenna i personalförteckningen.

Proceduren upprepades i Excel, nu med formeln =RAND()\*29 i rad 1, kolumn A. Därefter tog datorn slumpmässigt fram ett tal mellan 1-29. Rad 2-6 markerades och ytterligare 5 slumpstal var framtagna. Dessa markerades med överstrykningspenna i förteckningen över de 29 förskolecheferna och deras biträdande kollegor. I de fall där samma tal förekom flera gånger i slumpgeneratorn, togs nya tal fram med samma formel. När urvalet var markerat i respektive förteckning vidtog arbetet med att skicka ut missivbrevet.

### **Missivbrev skickas ut till pilotgrupp**

Nu var enkäten klar för distribution liksom urvalet av lärare och förskolechefer var gjord. Innan de utvalda fick något utskick mailades samtliga förskolechefer och biträdande rektorer. Adresserna till dessa fanns på respektive förskolas hemsida. Det mail som skickades ut innehöll en kort information om den undersökning som skulle genomföras samt bifogat missivbrev med en längre förklaring till undersökningens bakgrund, syfte och vem som stod bakom. Då de utvalda var 70 personer gjordes valet att skicka ut missivbrev samt enkät i en första pilotstudie för att prova enkäten på en mindre grupp samt se hur resultatet föll ut för att redan tidigt se tendenser i svarsfrekvens och om några oklarheter om frågorna förekom, genom att de utvalda till exempel mailade eller ringde och frågade om undersökningen.

Pilotgruppen bestod av 18 lärare och två förskolechefer och det fick samma utskick av informationsbrev med bifogat missivbrev(se bilaga2) som förskolecheferna. Pilotgruppen fick totalt fyra veckor på sig att besvara enkäten. Mailadresser till lärarna konstruerades enligt ovan angivna [fornamn.efternamn@kommun.se](mailto:fornamn.efternamn@kommun.se).

Redan i detta skede upptäcktes svårigheter med mailadresser till dem med dubbla efternamn respektive mycket vanliga namn. Det gjordes en notering i förteckningen när mail returnerades till avsändaren. Kontakt togs med en bekant som arbetar i kommunen och som manuellt kunde söka i den interna Globala kontaktlistan på de totala adresser som behövde samlas in. Den bekant som var behjälplig fick tydliga instruktioner om de forskningsetiska principer som gäller för uppsatsen samt ombads radera all förekommande kommunikation i ärendet.

### **Enkäten distribueras**

Genom att skicka ett informationsmail separat från webbenkäten sågs även möjligheten att kontrollera mailadresserna innan enkäten skickades ut. När detta var gjort skickades en enkät ut i separata utskick till varje informant(se bilaga1). Inga massutskick gjordes, då enkäten är anonym och inga uppgifter om de utvalda skulle röjas för övriga populationen.

En vecka efter att pilotgruppen fått missivbrev och enkät skickades de ut till de återstående 50 utvalda personerna. Vid det laget hade fyra enkäter från pilotstudien inkommit och en första påminnelse skickades ut till gruppen. Eftersom enkäten inkom anonymt i Google Drive skickades påminnelsen till samtliga i pilotgruppen med en uppmaning att bortse från påminnelsen om personen redan skickat in sin enkät, dessutom tackades de som redan svarat.

I samband med att enkäten skickats ut till samtliga utvalda för studien kontaktades fem rektorer i syfte att presentera studien närmare och boka in besök i respektive rektorsområde.

De rektorer som valdes ut för samtal var de som hade ansvar för flest förskolor. Ingen av de uppringda var en av de utvalda i strata 2. Tanken var att boka in ett besök hos respektive rektor, där studien presenterades närmare och det skulle vara möjligt att möta fler utvalda pedagoger genom informella möten ute i verksamheten. Dels skulle besöket inspirera rektor att



motivera sina arbetstagare att svara på den pågående enkätundersökningen, dels skulle lärare ute i verksamheten få ett ansikte på den som stod bakom undersökningen.

Samtalen till rektorerna gav resultat i att ett besök på en förskola bokades in. Detta skedde påföljande vecka genom att den pedagogiskt ansvariga i organisationen hörde av sig och bokade in undertecknad för att närvara vid ett informationsmöte. Övriga samtal till rektorer gav föga resultat.

En rektor undanbedde sig både besök, att själv medverka i undersökningen samt att den biträdande rektorn inte heller kunde medverka. Motiveringen löd att det var så mycket som hände ute på förskolorna just då, det fanns ingen möjlighet att medverka. Enkäterna var vid detta tillfälle redan utsända men då det är frivilligt att delta påverkade inte rektorns inställning distributionen av enkäter. Ytterligare en rektor visade sig först intresserad av att göra besök möjligt i verksamheten men hörde av sig någon dag senare och meddelade att hon inte hade möjlighet att ta emot besök. En fjärde rektor bad att få informationen via mail men återkom aldrig. Den femte rektorn svarade vare sig på telefon eller på mail.

## **Påminnelse 1**

En vecka efter att samtliga enkäter skickades ut sändes en påminnelse ut. Det var dels ett mail med bifogat missivbrev, dels webbenkäten som sändes ut. Återigen sändes alla mail ut separat, inga massutskick gjordes. Påminnelsen var den andra för pilotgruppen och den första för övriga utvalda. Samtliga utvalda för undersökningen fick mail och enkät utskickat, de som redan skickat in enkäten ombads att bortse från påminnelsen och tackades för sin medverkan.

## **Besök i verksamheten**

Ungefär mitt i perioden för enkätundersökningen var det tid för det inbokade mötet i verksamheten. Tid hade avtalats med den pedagogiskt ansvariga på en förskola i ett av de större verksamhetsområdena. Undertecknad skulle delta på ett informationsmöte som hölls veckovis på förskolan. På mötet närvarade fyra förskollärare från fem avdelningar, varav den pedagogiskt ansvariga var den ena.

Mötet inleddes med att undertecknad presenterade sig och den pågående undersökningen. Syftet precisades och motiverades mycket med hänvisning till specialpedagogutbildningens uppbyggnad på 1990-talet, bristen på efterfrågan av handledandefunktion i förskola och skola när specialpedagogerna kom ut i arbete. Utbildningen ska nu eventuellt utvärderas och förändras, menade, undertecknad, därför är denna undersökning viktig även om den sker i mindre skala.

Deltagarna på mötet var mycket entusiastiska, nyfikna och engagerade i enkätstudien. Diskussionen kom in på hur de uppfattade handledning av specialpedagog i sin verksamhet. Åsikterna var flera och starka och de enades om att de förmodligen skulle ge en negativ bild av specialpedagogen som professionell samtalspartner om någon av dem skulle svara på enkäten. Mötet mynnade ut i att deltagarna uppmanades av både undertecknad och den pedagogiskt ansvariga att de skulle vara ambassadörer för undersökningen bland kollegorna i verksamhetsområdet, för att motivera kollegor som blivit utvalda att skicka in enkäten. Mötet avslutades med att undertecknad tackade för deras tid och engagemang samt lovade att ge dem ett exemplar av uppsatsen när den är klar.

## **Påminnelse 2**

Två veckor efter att enkäten skickats ut,(tre för pilotgruppen), sändes en likadan påminnelse ut som en vecka tidigare. Utskicket gjordes på samma sätt med separata mail till var och en.

### **Svarsfrekvens**

De tre veckorna var till ända och resultatbearbetningen skulle påbörjas. Svarsfrekvensen var 15 %. Det var långt under det önskade resultatet. Endast en förskolechef hade inkommit med enkätsvaren. För att kunna göra jämförelser mellan förskolechefer och lärare i förskolan krävdes en högre svarsfrekvens. Andelen svarande borde åtminstone vara 50 % ur respektive strata för att några samband skulle kunna tydas ur resultatet. Beslutet togs att ringa de utvalda och göra en tredje påminnelse via telefon.

### **Påminnelse per telefon**

Samtalen genomfördes fyra dagar efter sista svarsdatum på enkäten. Via personalförteckningen hade ett dokument skapats där de utvalda lärarna hade placerats under respektive förskola. Telefonnumren till förskolorna hämtades från internet på respektive förskolas hemsida. Visserligen skulle de utvalda identifierade under samtalet men då själva enkäten registreras anonymt bedömdes samtalen kunna genomföras utan att de stred mot vetenskapsrådets etiska riktlinjer.

Ett tiotal samtal ringdes under förmiddagen och efter lunchtid. Några lärare var frånvarande från sitt arbete när samtalet gjordes, medan andra fanns på plats och tog emot samtalet. En del lärare skulle försöka skicka in enkäten inom ett par dagar, om arbetet så tillät. Andra lärare ville av olika skäl inte ta tid att svara utan avböjde medverkan. Via de samtal som gjordes gavs även information om andra utvalda då de efterfrågades. Det visade sig att vissa lärare inte arbetade på den angivna tjänsten medan andra var föräldralediga.

Ett samtal gjordes till en av förskolecheferna. Den utvalda chefen angav att hon inte svarat och inte tänkte medverka eftersom hon ”inte tyckte att undersökningen var relevant då hennes organisation inte använde specialpedagogen på det sättet”.

### **Bortfall**

Efter att samtalen genomförts övervägdes att fortsätta ringa kommande dag till övriga informanter. I samråd med handledaren togs beslut att det inte skulle genomföras fler samtal.

Det hade nu inkommit ytterligare två enkätsvar och svarsfrekvensen var nu uppe i 18.5 %. Bortfallet i undersökningen kan i ett tiotal fall härledas till att personerna inte längre är verksamma i barngrupp. Dels visade information under telefonsamtalen på detta och dels hade vissa utvalda hört av sig kort efter att enkäten skickats ut och meddelat att de innehade administrativ tjänst. Dessa utvalda registrerades som bortfall då urvalsgruppen var lärare i förskolan som var verksamma i barngrupp. Det stora bortfallet kräver en djupare analys och det kommer att ske under den sammanfattande diskussionen i detta dokument.

### **Val av nytt syfte**

Underlaget för den ursprungliga undersökningen var för undermåligt för att syftet skulle kunna motiveras och undersökningen försvaras. Valet föll på att formulera om syftet till att endast gälla lärare i förskolan. Motivet till detta var att det var flest andel lärare i förskolan som redan svarat på enkäten, samtidigt som det sågs som mest sannolikt att få tag i ytterligare förskollärare som kunde delta i undersökningen. Det nya syftet är det som redan presenterats tidigare i dokumentet. I samband med att det nya syftet konstruerades raderades det råmaterial som inkommit från en förskolechef via enkät.

## 4.6 Kompletterande intervjuer

För att komplettera det underlaget för undersökningens resultatdel togs beslutet att genomföra några intervjuer med en handfull lärare verksamma i förskolan. Intervjuerna behövde göras med kort varsel och för att öka sannolikheten att få kontakt med tillräckligt många informanter skickades mail till en handfull personer i undertecknads nätverk, alla verksamma i förskolan. En av de som mailades var den pedagogiskt ansvariga på förskolan som besökts tidigare. I mailet efterfrågades personer lämpliga för intervju, inte mottagaren själv men någon i deras nätverk. Valet att maila ut förfrågningar i mitt eget nätverk gjordes eftersom det bedömdes mest sannolikt att få kontakt med informanter inom rimlig tid den vägen. Undertecknad var mycket kluven att gå tillväga på detta sätt eftersom det hade varit att föredra om de lärare som intervjuades hade arbetat i den kommun där enkäten genomfördes. Sannolikheten för att få tillräckligt antal lärare genom att söka intervjupersoner ur populationen sågs som liten med tanke på det stora bortfallet på enkäten. Bedömningen gjordes att den som inte svarat på enkät inte skulle prioritera att låta sig bli intervjuad heller. De intervjuer som skulle genomföras skulle med största sannolikhet genomföras per telefon eftersom de behövde göras med kort varsel. En person svarade omgående att hon påföljande dag skulle ringa till flera personer i sitt nätverk. Redan samma dag återkom personen med namn och telefonnummer till ett par personer. Dessutom hade tid för telefonintervju redan bokats in av personen, det visade sig precis som undertecknad anat att intervjuerna skulle genomföras per telefon. Dels berodde det på att personerna var spridda geografiskt och på att det skulle spara tid både för informanter och undertecknad.

Nästkommande dag återkom undertecknads kontaktperson med ytterligare två personer som var villiga att ställa upp på telefonintervju, också dessa personer hade redan bestämt tid för när intervjun kunde ske. Personen rings upp den avtalade tiden och vi samtalar via telefon under en knapp halvtimme. Syftet med undersökningen presenteras och Vetenskapsrådets etiska riktlinjer klargörs. Underlaget till intervjun är de frågor som återfinns i enkätformuläret. Tyngdpunkten i intervjun ligger på de öppna frågorna. Svaren bekräftas, undertecknad upprepar det informanten sagt med jämna mellanrum för att vara säker på att det uppfattats korrekt. Vid de frågor som är av krysskaraktär läses alternativen upp för informanten innan det svar anges som stämmer med den egna uppfattningen.

Under intervjun skrivs stödanteckningar på det som informanterna ger till svar. I slutet av intervjun ges informanten möjlighet att förtydliga någon fråga. Samtidigt ges möjlighet att få intervjuutskriften via mail innan den går i tryck i uppsatsen. Direkt efter varje enskild intervju skrivs texten in i ett worddokument och formuleras till en flytande textmassa medan intervjun finns tydligt i minnet.

Samtliga informanter utom en avböjer att läsa intervjuutskriften, de säger att de litar på mig. Även den fjärde informanten som lämnade sin emailadress säger detsamma och att det hon är intresserad av i första hand är att läsa den färdigskrivna uppsatsen. Vi kommer ändå överens om att hon ska läsa intervjuutskriften. Efter någon dag återkommer hon via mail där hon inte önskar göra några justeringar på utskriften från sin intervju.

## 4.7 Avslutande kontakt med populationen

När undersökningen var genomförd återstod att skicka tackbrev via mail till de som fått webbenkäten. Då det inte går att se vem som svarat eller inte svarat skickas tackbrev ut via mail till samtliga som fått enkäten. Ett tackbrev skickas även till den pedagogiskt ansvariga på förskolan som besöktes. De informanter som intervjuades per telefon tackades i slutet av samtalet. Samtliga utvalda i denna undersökning, både per mail och per telefon kommer att få en version av uppsatsen när den är slutförd. Distributionen kommer att ske via mail. Även den förskola som besöktes kommer att få en uppsats via mail.

## 4.8 Bearbetning av resultatet

Resultatet av denna undersökning består av en kvantitativ del och en kvalitativ del. Resultatet presenteras i två delar, enkätsvaren för sig och intervjuerna för sig. Båda avsnitten redovisas fråga för fråga i den ordning de förekommer i enkäten. De resultat som presenteras kommer att analyseras och kopplas samman i den sammanfattande diskussionen. De resultat som presenteras kommer också att diskuteras utifrån reliabilitet och validitet i detta avsnitt.

## 4.9 Reliabilitet

När det gäller reliabiliteten i denna undersökning har samtliga utvalda fått samma information och enkät samtidigt, därför är förutsättningarna för en hög reliabilitet goda. Trots det gör det stora bortfallet att det inte går att generalisera resultatet ens i den lilla populationen som undersökningen avser. Undersökningen har dessutom kompletterats med intervjuer, dessa baseras på samma frågeunderlag som enkäterna. Det är dock inte samma metod att intervjua och skicka ut enkät. De som svarat på enkäten har varit ensamma vid svarstillfället. De som intervjuats har kunnat fråga om, dessutom är deras verbala svar utsatta för tolkning av den som intervjuat. Det gör att förutsättningarna för de båda grupperna i enkäten är olika och reliabiliteten blir låg i denna undersökning. Stukát(2005) beskriver ett sätt att kontrollera reliabiliteten på en mätning:

Hur hög är studiens reliabilitet? Hur har man försökt öka noggrannheten i sina mätningar? Ett sätt är att kontrollera reliabiliteten är att upprepa mätningen (kallas test-retestmetoden). Om inte resultatet från de båda mätningarna överensstämmer, har man inte heller perfekt reliabilitet (det får dock inte gå för lång tid mellan de båda mätningarna; människor förändras)(s.126).

Om denna undersökning kan ses som en mätning är tveksamt men metoden skulle rent tekniskt kunna genomföras. Tyvärr är reliabiliteten ändå låg om mätningen skulle göras om. De två metoderna gör att förutsättningarna för de två grupperna av utvalda lärare trots det är olika hur mätningen än görs. Hade undersökningen däremot gjorts antingen med enkät eller med intervju från början, hade reliabiliteten kunna mätas via test-retestmetoden. Ett annat sätt, enligt Stukát(2005), att mäta reliabiliteten är att låta någon annan utföra samma mätning en gång till för att se om resultatet blir detsamma. Detta hade i och för sig kunnat genomföras men har inte gjorts. Eftersom undersökningen ändå inte blev som planerat och underlaget är undermåligt får det i denna uppsats ingen verkan.

## 4.10 Validitet

Validiteten i denna undersökning är stor när det gäller det slutgiltiga syftet för undersökningen. Betraktas validiteten jämfört med det ursprungliga syftet så är den låg. Det underlag som kom in för resultatbearbetning är alldeles för litet för att det skulle kunna gå att presentera resultat ur det ursprungliga syftet. Något som kan vara intressant när resultatet beaktas med hänsyn till om syftet uppnåtts kan vara det faktum att informanterna arbetar i olika verksamheter. Syftet är dock inte preciserat till att gälla enbart lärare inom förskolan men det var en tänkt avgränsning i ursprungsskedet. Då var tanken att undersökningen skulle avgränsas till att gälla lärare verksamma i och förskolechefer ansvariga för verksamhet i kommunal förskola. Avgränsningen var vald med tanke på möjligheten att kunna generalisera i den population som valts.

Med tanke på att undersökningen avvek från den planerade linjen och kompletterande intervjuer fick genomföras gjordes bedömningen att det var viktigare att genomföra intervjuerna med kort varsel hellre än att riskera att inte få tag i informanter i rimlig tid. Frågan är om de olika verksamheterna som Anette, Beata, Cornelia och Doris är verksamma i gör att de svara annorlunda sinsemellan och jämfört med dem som svarat på enkäten. Alla de fyra sistnämnda har varit verksamma inom kommunal förskola tidigare. Samtidigt är det så att syftet inte klargör vilken verksamhet som förskollärarna är verksamma i.

Vid granskning av val av population däremot anges populationen som lärare verksamma inom kommunal förskola. Denna diskrepans är intressant och kanhända en brist i undersökningen. Samtidigt är syftet konstruerat utan ovanstående avgränsning och gentemot det är validiteten i undersökningen hög. Samtliga utvalda i undersökningen innehar en förskollärartjänst, oavsett grundutbildning och placering.

## 4.11 Etiska överväganden

De etiska övervägandena i denna undersökning har varit relativt okomplicerade. Webbenkäten sänds visserligen till en arbetsrelaterad mailadress som innehåller namn och förteckningen som är förlagan till urvalet innehåller information om arbetsplats.

Alla dessa uppgifter har hanterats enligt vetenskapsrådets etiska riktlinjer. Enkäten inkommer anonymt, det finns ingen möjlighet att röja den enskilde svarandes identitet. Påminnelse 3 via telefon övervägdes med stor tveksamhet då de utvaldas identitet skulle röjas på arbetsplatsen. Beslutet togs att ändå genomföra samtalen för att försöka öka svarsfrekvensen på enkäten. När de uppringda väl skickade in svaren förblev de anonyma. All information och datainsamling rörande denna uppsats ska makuleras när uppsatsen är godkänd. All denna information gavs informanterna i det missivbrev som skickades ut i samband med webbenkäten. Bortfallet i webbenkäten skapar etiska dilemman då resultatet ska presenteras. Med hänsyn till konfidentialitetskravet sammanställs webbenkäten i en homogen grupp för dem som svarat. Skulle de personer som svarat delas upp i olika värden skulle en identifiering lätt vara möjlig vilket inte vore etiskt försvarbart.

När det gäller den kvalitativa delen i denna uppsats, de kompletterande intervjuerna har de etiska riktlinjerna beaktats. Urvalet anses vara gränsfall då undertecknad tog hjälp av sitt nätverk. Ingen av de fyra informanterna har någon relation till undertecknad, det faktum att kontaktpersonen ingår i nätverk med undertecknad är ett faktum som helst borde ha undvikits. Då informanterna ringts upp har undertecknad förtydligt de etiska riktlinjerna och att medverkan

är frivillig. Alla fyra har samtyckt och tagit del av de riktlinjer som finns i början på samtalet. Med hänsyn till konfidentialiteten har informanterna fått fingerade namn. Alla personuppgifter, namn och telefonnummer förstörs när uppsatsen är slutförd.

## 4.12 Generaliserbarhet

Inga generella slutsatser kan dras ur resultatet för denna uppsats. Inte ens i den valda ursprungspopulationen kan några generaliseringar göras av samma skäl som anges under reliabilitet och validitet.

## 5. Resultat

Resultatet kommer att presenteras i två olika delar. Först görs en genomgång av resultatet på webbenkäten, därefter presenteras de fyra intervjuerna. Under den sammanfattande diskussionen i nästa avsnitt sammanförs resultat från enkät och intervju genom att visa skillnader och likheter respektive fördjupande analys av resultatet.

### 5.1 Redovisning av enkätsvar

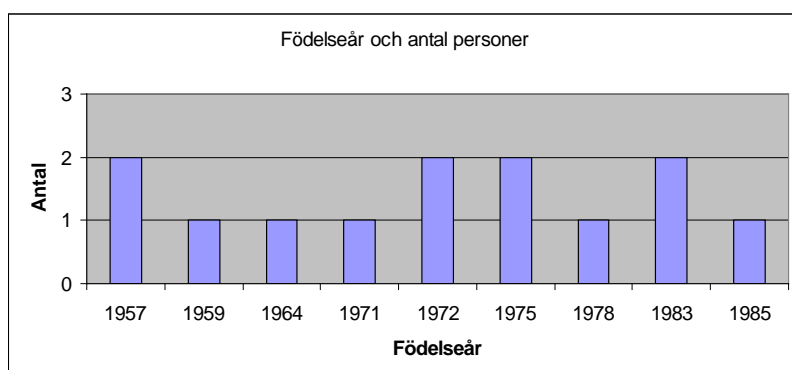
Enkätsvaren kommer att presenteras fråga för fråga i den ordning de förekommer i webbenkäten (se bilaga2). Frågorna är utformade med färdiga svarsalternativ, där vissa frågor medger möjlighet att ange flera svar medan vissa frågor endast medger att ett svarsalternativ anges. För exakt information om vilka frågor som medger ett respektive fler svarsalternativ, se bilaga 1. Fråga 4b och 5b är så kallade öppna frågor där de utvalda ombeds svara i löpande text. Dessa frågor kommer att redovisas sammanfattande som löpande text.

#### Kön

Av de tretton som inkommit med enkätsvaren är alla kvinnor.

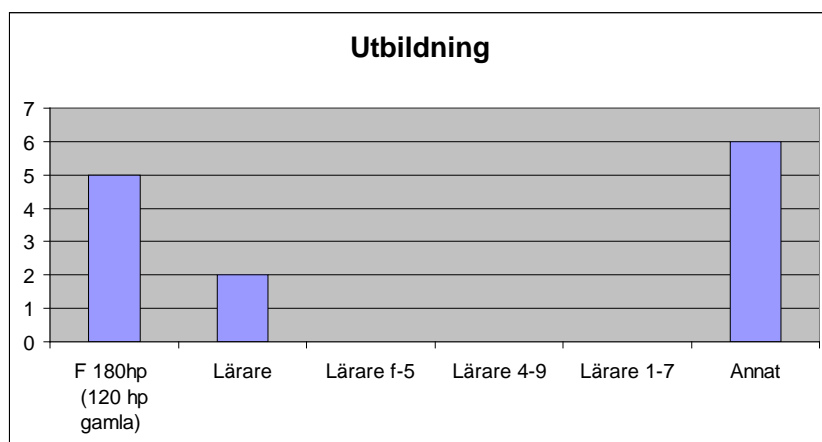
#### Ålder

I enkäten har det angetts vilket år den utvalda är född. Frågan om ålder kan vara känslig men att ange vilket år någon är född sågs som mindre känsligt när enkäten utformades. Nedan redovisas hur de utvalda fördelar sig mellan respektive födelseår.



Figur 5.1. Vilket år föddes du?

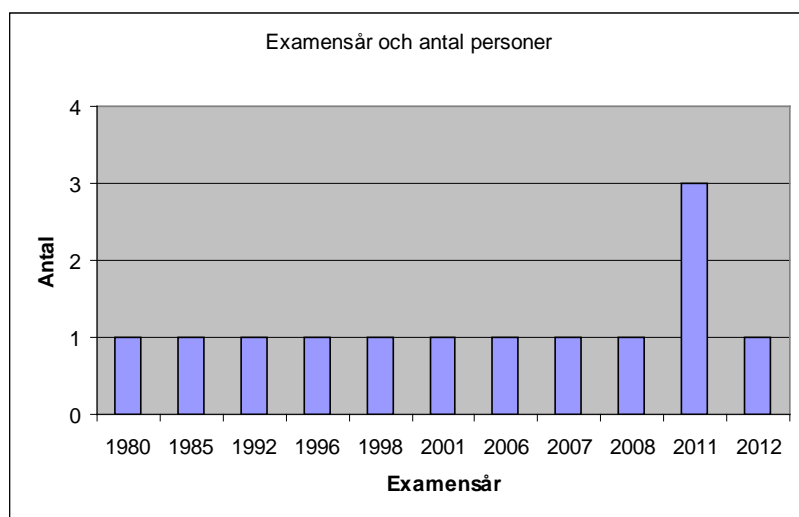
Som framgår av figuren ovan är det god spridning vad gäller födelseår för de svarande lärarna.



Figur 5.2. Vilken grundutbildning har du?

F 180hp (120 hp gamla)	5	38 %
Lärare	2	15 %
Lärare f-5	0	0 %
Lärare 4-9	0	0 %
Lärare 1-7	0	0 %
Annat	6	46 %

De flesta svarar ”annat” när de angett grundutbildning. Det hade varit intressant att veta vad de svarande hade för annan grundutbildning. I svarsalternativet övrigt fanns en möjlighet att skriva ett eget alternativ, ingen av de svarande har gjort det.



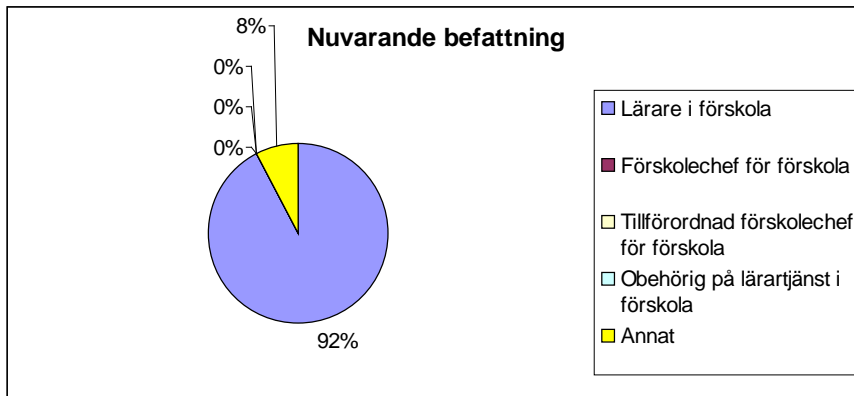
Figur 5.3. Vilket år examinerades du från din grundutbildning?

De lärare som svarat har en god spridning när det gäller examensår från grundutbildningen. En del av förklaringen till detta kan vara att de även har en god spridning vad gäller födelseår.

### Vidareutbildning efter grundutbildning

Vilken vidareutbildning har du?

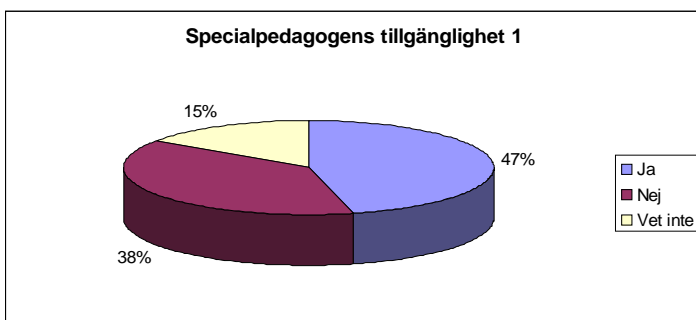
6 av informanterna anger att de inte har någon vidareutbildning efter sin grundutbildning. I övrigt anger informanterna att: 1 har högskolestudier, 1 påbörjade specialpedagogutbildningen och 1 anger förskollärautbildning 50 p som vidareutbildning. 1 har studerat matematik 7,5 hp+ naturvetenskap/teknik 22,5 hp och ytterligare en anger förskollärautbildning som vidareutbildning.



Figur 5.4. Vilken är din nuvarande befattning?

Lärare i förskola	12	92 %
Förskolechef för förskola	0	0 %
Tillförordnad förskolechef för förskola	0	0 %
Obehörig på lärartjänst i förskola	0	0 %
Annat	1	8 %

Av de svarande anger 92 % att de arbetar som lärare i förskola. Den som angett ”annat” hade en möjlighet att ange vilken annan befattning som avses men detta gjordes inte.

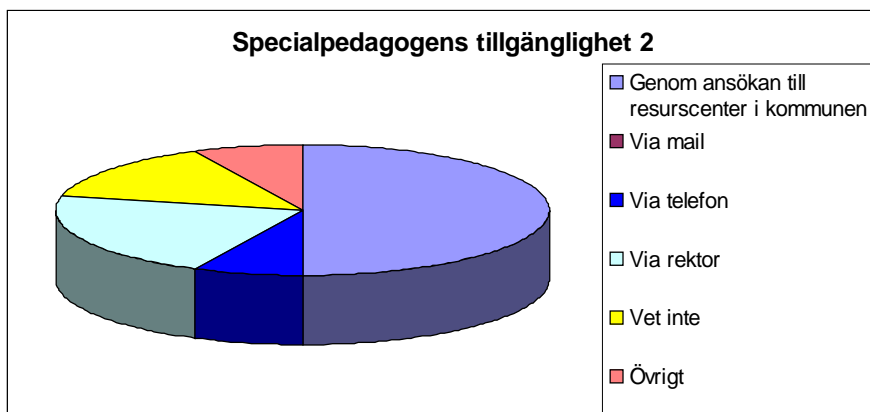


Figur 5.5. Finns det specialpedagog anställd i samma rektorsområde där du arbetar?

Ja	6	46 %
Nej	5	38 %
Vet inte	2	15 %

Ungefär hälften av de som svarat anger att det finns specialpedagog anställd i det område där de arbetar.



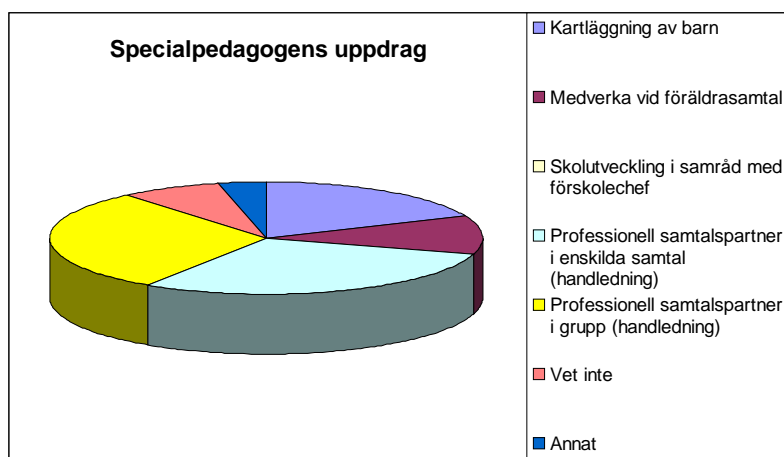


Figur 5.6. Hur kommer du i kontakt med specialpedagog i ditt arbete?

Genom ansökan till resurscenter i kommunen	7	54 %
Via mail	0	0 %
Via telefon	1	8 %
Via rektor	3	23 %
Vet inte	2	15 %
Övrigt	1	8 %

Eftersom det går att välja fler än en kryssruta kan procentsatsen överstiga 100 %

Lite fler än hälften anger att de kommer i kontakt med specialpedagogen via ansökan till resurscenter. I denna fråga var det möjligt att ange fler än ett sätt att få kontakt.

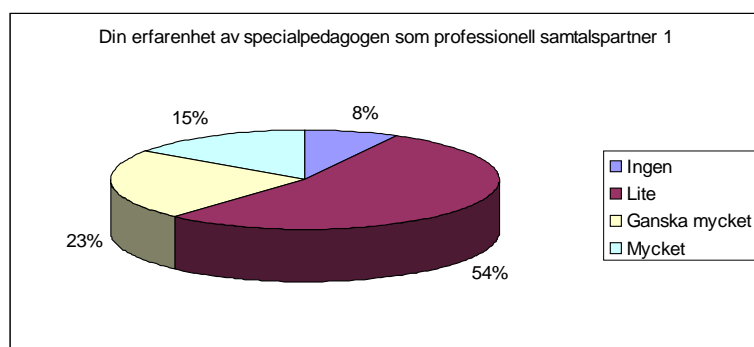


Figur 5.7. Vad har specialpedagogen för uppdrag i den verksamhet där du arbetar?

Kartläggning av barn	5	38 %
Medverka vid föräldrasamtal	3	23 %
Skolutveckling i samråd med förskolechef	0	0 %
Professionell samtalspartner i enskilda samtal (handledning)	8	62 %
Professionell samtalspartner i grupp (handledning)	8	62 %
Vet inte	2	15 %
Annat	1	8 %

Eftersom det går att välja fler än en kryssruta kan procentsatsen överstiga 100 %

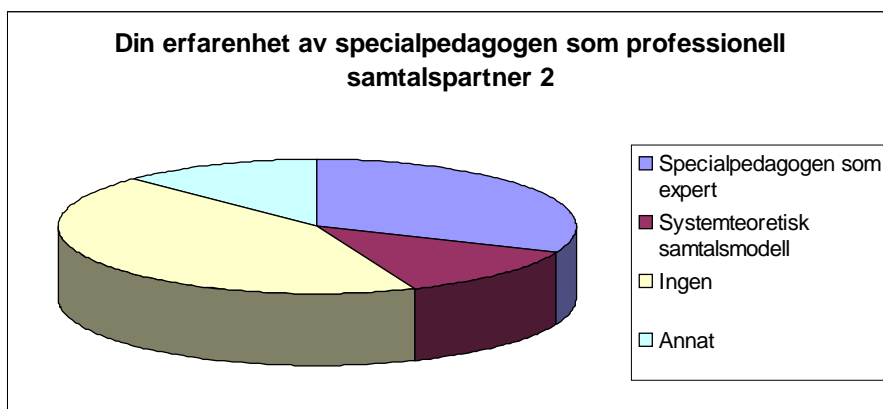
Även i denna fråga hade de svarande möjlighet att ange mer än ett alternativ. Av resultatet går att se att specialpedagogen har uppdrag som professionell samtalspartner i flera verksamheter.



Figur 5.8. Hur mycket erfarenhet har du av att möta specialpedagogen som professionell samtalspartner under hela ditt yrkesliv?

Ingen	1	8 %
Lite	7	54 %
Ganska mycket	3	23 %
Mycket	2	15 %

Många av de svarande anger att de har lite erfarenhet av att möta specialpedagogen som professionell samtalspartner.

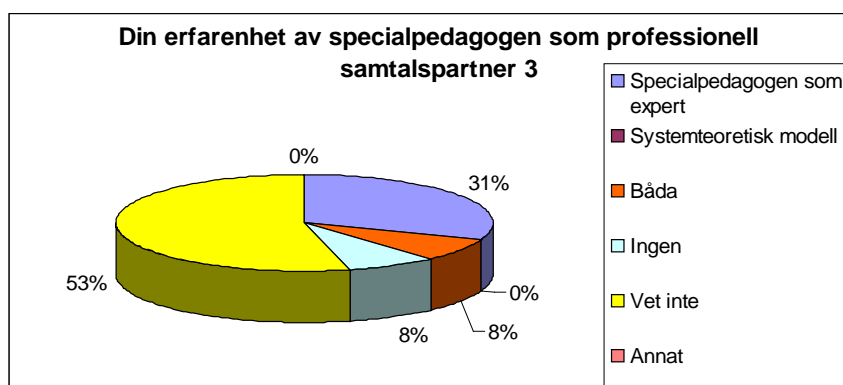


Figur 5.9. Vilka samtalsmodeller KÄNNER DU TILL inom pedagogisk handledning med specialpedagog?

Specialpedagogen som expert	5	38 %
Systemteoretisk samtalsmodell	2	15 %
Ingen	7	54 %
Annat	2	15 %

Eftersom det går att välja fler än en kryssruta kan procentsatsen överstiga 100 %

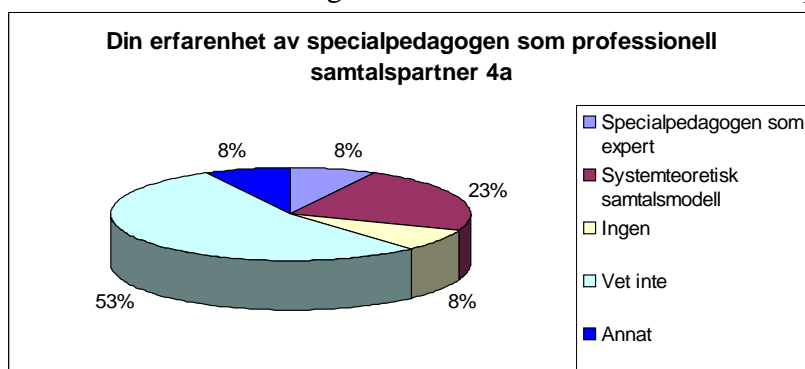
De flesta lärare anger att de inte känner till någon samtalsmodell. Knappt 40 % har svarat att de känner till specialpedagogen som expert.



Figur 5.10. Vilka samtalsmodeller har DU ERFARENHET av att ha deltagit i med specialpedagog?

Specialpedagogen som expert	4	31 %
Systemteoretisk modell	0	0 %
Båda	1	8 %
Ingen	1	8 %
Vet inte	7	54 %
Annat	0	0 %

De flesta lärare i undersökningen vet inte vilken samtalsmodell de har erfarenhet av. 31 % av de som svarat anger att de har erfarenhet av att möta specialpedagogen som expert.



Figur 5.11. Vilken samtalsmodell har PÅVERKAT DIG mest i ditt arbete att skapa en förskola för alla barn?

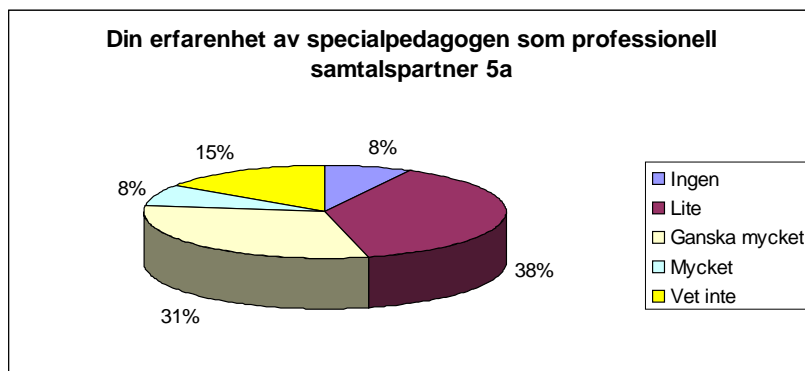
Specialpedagogen som expert	1	8 %
Systemteoretisk samtalsmodell	3	23 %
Ingen	1	8 %
Vet inte	7	54 %
Annat	1	8 %

De flesta lärare svarar att de inte vet vilken samtalsmodell som påverkat dem mest i arbetet med att skapa en förskola för alla barn. 23 % av de svarande anger systemteoretisk samtalsmodell som alternativ.

#### **Din erfarenhet av specialpedagogen som professionell samtalspartner 4b**

På vilket sätt har samtalsmodellen påverkat dig i ditt arbete?

En lärare anger att ”det kan kännas tryggt att bolla tankar och idéer med någon som är expert inom den eventuella situation som uppstått”. Läraren menar också att det är ”tryggt att få bekräftelse på att det man gjort är rätt och riktigt”. En annan lärare beskriver att samtalsmodellen kan hjälpa lärarna ”att titta på eventuella problem utifrån och se nya infallsvinklar”. Läraren menar också att modellen ger möjlighet ”att samtala och få professionella ”tips” om hur de går vidare”. Genom samtal kan lärarna hitta ”olika modeller som kan användas i arbetet med barnet/en”. Ytterligare en lärare skriver att de genom samtalsmodellen ”fått användbara råd att applicera på arbetet med barnen”. En annan lärare skriver att det är ”bra att samtala med någon ”utomstående” med erfarenhet av liknande händelser. Någon lärare skriver att samtalsmodellen gett stöd i arbetet. Två lärare anger ”inte aktuellt” respektive ”inget”. En lärare skriver, ”vår specialpedagog fick en annan tjänst, har ingen specialpedagog”.



*Figur 5.12. Hur mycket har pedagogisk handledning med specialpedagog PÅVERKAT DIN FÖRMÅGA att finna nya pedagogiska lösningar?*

Ingen	1	8 %
Lite	5	38 %
Ganska mycket	4	31 %
Mycket	1	8 %
Vet inte	2	15 %

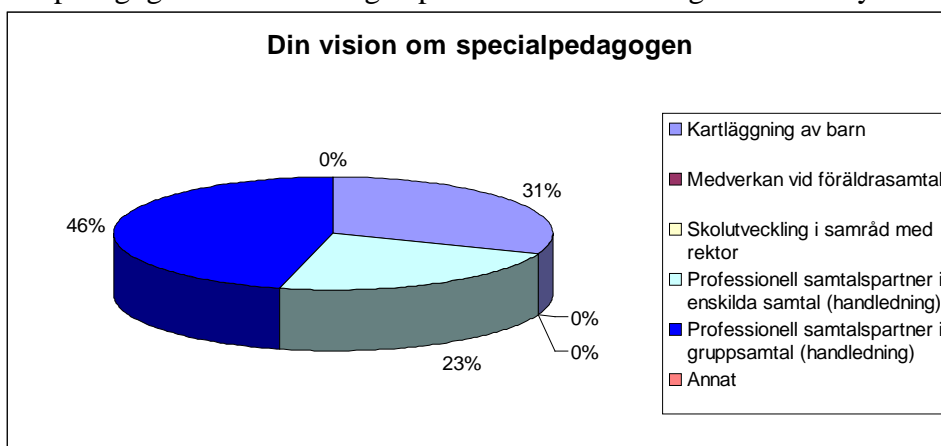
31 % anger att den pedagogiska handledningen med specialpedagog påverkat deras förmåga att finna nya pedagogiska lösningar ganska mycket medan 38 % av lärarna uppfattar att deras förmåga påverkats lite.

### Din erfarenhet av specialpedagogen som professionell samtalspartner 5b

På vilket sätt har den pedagogiska handledningen påverkat din förmåga att finna nya pedagogiska lösningar?

En lärare skriver "specialpedagogen närvarade vid en arbetslagsträff en gång, då ett barn diskuterades men ingen hjälp". En annan lärare menar att "det är framförallt pedagogerna som hittar nya lösningar på sina problem". "Ibland har den pedagogiska handledningen gett otroligt mycket och inspirerat till nya tankesätt och ibland har det inte gett något eller tillfört något nytt", beskriver en lärare. Ytterligare en annan lärare menar att den pedagogiska handledningen gett "metoder som kan användas i olika situationer och med olika barn". Vidare skriver samma lärare att handledningen påverkat "säkerheten att använda dessa utifrån egen erfarenhet, t.ex. KBT i olika former". En lärare skriver att handledningen med specialpedagogen som professionell samtalspartner påverkat förmågan "att hitta nya vägar".

Den pedagogiska handledningen har påverkat förmågan "att tänka mer objektiv på situationen" menar en lärare. Vidare skriver läraren att hon och kollegorna fått "rensa känslor/tankar och kunnat få stöd i hur vi ska gå vidare". Dessutom menar läraren att "många gånger är vi pedagoger osäkra på om vi gör rätt eller fel, det underlättar att prata med någon även om denna inte alltid har själva lösningen". En lärare skriver att hon genom pedagogisk handledning "fått bekräftelse på att jag varit på rätt spår och även att jag fått förslag till att prova på andra lösningar". Några lärare anger "vet ej" eller "inget" på denna fråga. Två lärare anger att den pedagogiska handledningen påverkat deras förmåga att finna nya lösningar ganska bra.



Figur 5.13. Vilket uppdrag anser du är det VIKTIGASTE för specialpedagogen i dagens förskola?

Kartläggning av barn	4	31 %
Medverkan vid föräldrasamtal	0	0 %
Skolutveckling i samråd med rektor	0	0 %
Professionell samtalspartner i enskilda samtal (handledning)	3	23 %
Professionell samtalspartner i gruppsamtal (handledning)	6	46 %
Annat	0	0 %

69 % av lärarna svarar att det viktigaste uppdraget för specialpedagogen i dagens förskola är som professionell samtalspartner enskilt, eller i grupp.

## 5.2 Intervjuer

Nu presenteras de fyra genomförda telefonintervjuerna. De utskrivna och sammanställda intervjuerna presenteras var för sig i den ordning de genomfördes. För läsbarhetens skull har informanterna namngetts, dessa namn är fingerade. Nedan presenteras Anette, Beata, Cornelia och Doris med inledande bakgrundsfrågor(kontrollfrågor). Därefter presenteras svaren under respektive överrubrik som går att finna i Bilaga 1. Precis som med enkätsvaren presenteras intervjun i den ordning som frågorna förekommer i frågeformuläret(bilaga1).

### **Anette**

Anette är en kvinna, född 1963. Efter barnskötarutbildning på gymnasienivå genom gick hon förskolläraryt utbildningen och tog examen 1997. Anette har ingen vidareutbildning efter förskolläraryt utbildningen. Sedan ett antal år är hon verksam som förskollärare i förskoleklass.

### **Specialpedagogens tillgänglighet**

Anette har tillgång till specialpedagog i sin verksamhet. Det finns en specialpedagog anställd på skolan. Kontakten med specialpedagog tas oftast vid informella möten i den dagliga verksamheten, i korridoren på skolan, ute på raster, att passera specialpedagogens rum.

Anette säger också att hon har specialpedagogens telefonnummer så att det händer att hon ringer och bokar tid för olika ärenden.

### **Specialpedagogens uppdrag**

De alternativ som anges i enkäten presenteras för Anette. Hon säger att specialpedagogen i hennes verksamhet arbetar med alla de nämnda arbetsuppgifterna.

### **Anettes erfarenhet av att möta specialpedagogen som professionell samtalspartner**

Enligt Anette har hon lite erfarenhet av att möta specialpedagogen som professionell samtalspartner genom sitt yrkesliv som förskollärare. Trots den ringa erfarenheten säger Anette att hon både känner till systemteoretisk samtalsmodell samt metoden med specialpedagog som expert. Den modell som påverkat Anette mest genom yrkeslivet är systemteoretisk samtalsmodell. Genom att specialpedagogen ställt frågor till Anette och hennes kollega om det som de upplever som svårt i arbetet har tankegångarna fördjupats och nya idéer har uppkommit som diskuterats mellan de tre. Samtidigt menar Anette att specialpedagogen ofta bekräftat att Anette och hennes kollega redan arbetar på ett bra sätt för att tillgodose alla barns behov och därmed skapa en verksamhet för alla barn. Trots denna bekräftelse menar Anette att hon ofta väljer att vända sig till specialpedagogen för stöd när hon har barn i sin grupp som hon oroar sig för. Hon menar att det är viktigt som förskollärare i förskoleklass att "larma" som hon uttrycker det. Genom kontakt med specialpedagogen och de samtal de för får hon bekräftelse på att hon gör "rätt" och arbetar på ett bra sätt för barnets fortsatta utveckling och lärande. Samtidigt, säger Anette, ger "alarmer" specialpedagogen möjlighet att gå in och observera samt kartlägga eleven för att se om eleven behöver ytterligare stöd i sitt lärande. Genom att "larma" menar Anette att hon gör vad hon kan för att elever som eventuellt behöver fortsatt stöd för sitt lärande ges möjlighet att få det genom att barnets svårigheter upptäcks tidigt.

### **På vilket sätt har den pedagogiska handledningen påverkat förmågan att finna nya pedagogiska lösningar?**

Enligt Anette har samtalen med specialpedagogen påverkat hennes arbete ganska mycket. Anette menar att det är värdefullt att få beskriva svårigheter i verksamheten för någon som ställer frågor om "problemen". Genom att specialpedagogen har samma bakgrund som Anette

förstår hon vad hon pratar om, samtidigt är specialpedagogen ännu mer kompetent än Anette och kan bekräfta de lösningar som Anette ser eller ytterligare fördjupa diskussionen så att de tillsammans kommer fram till nya pedagogiska lösningar för barnets fortsatta utveckling och lärande.

### **Visionen om specialpedagogen**

Vilket uppdrag anser du är det VIKTIGASTE för specialpedagogen i dagens förskola?

Här resonerar Anette länge fram och tillbaka om de olika arbetsuppgifterna. Spontant säger hon att alla uppgifter är viktiga. Anette fortsätter att resonera, det är kartläggning som är det viktigaste uppdraget om hon bara får välja ett uppdrag. Visst kan specialpedagogen vara med på föräldrasamtal och förmedla hur det fungerar för barnet i verksamheten, till och med att presentera en kartläggning. Samtidigt menar Anette att om hon måste prioritera specialpedagogens uppdrag kan hon och hennes kollega lika gärna möta föräldrarna själva. Skolutveckling i samarbete med rektor är ju också viktigt men måste Anette prioritera väljer hon bort även det uppdraget.Handledning, enskilt eller i grupp är viktigt, menar Anette, samtidigt säger hon att måste hon prioritera klarar hon sig även utan det. Slutligen landar Anettes funderingar återigen i att kartläggning av barn är det uppdrag som är det viktigaste för specialpedagogen. Genom att specialpedagogen kommer till verksamheten, observerar och samtalar med pedagogerna för att kartlägga runt barnet, får pedagogerna information om styrkor och svagheter både i miljön och hos barnet. Genom kartläggningen får Anette och hennes kollega information om hur de kan arbeta vidare med barnet och det är det allra viktigaste stödet som specialpedagogen kan ge för att pedagogerna ska kunna skapa en verksamhet för alla barn.

### **Beata**

Beata är kvinna och hon föddes 1969. Förskolläraryrket som Beata examinerades ifrån 1991 var fem terminer, och innebar totalt 100 hp med dåtidens poängsystem. Beata har ingen vidareutbildning efter förskolläraryrket. Sedan ett antal år arbetar Beata på en föräldrakooperativ förskola.

### **Specialpedagogens tillgänglighet**

Beata berättar att de inte har någon specialpedagog anställd på hennes arbetsplats, hon nämner att det kanske beror på arbetsplatsens storlek. Föräldrakooperativet har ett avtal med kommunen där de har möjlighet att ansöka om stöd från kommunens resurscenter när verksamheten behöver det.

### **Specialpedagogens uppdrag**

Enligt Beata arbetar specialpedagogen hon möter som professionell samtalspartner i grupp.

### **Erfarenhet av att möta specialpedagogen som professionell samtalspartner**

Beata menar att hon har ganska mycket erfarenhet av att möta specialpedagogen som professionell samtalspartner. Hon berättar att hon i olika perioder arbetat med barn i behov av särskilt stöd och då ofta ringt och samtalat med specialpedagogen för stöd samt bokat in samtal. Även tidigare arbete i kommunal förskola har inneburit kontakt med specialpedagog som professionell samtalspartner berättar Beata. På frågan om vilka olika samtalsmodeller som hon känner till säger Beata att hon inte vet hur specialpedagogen använder sig av samtalsmodeller, det har aldrig framgått för henne att samtalet har en specifik samtalsmodell. Samtidigt säger Beata att specialpedagogen som expert är det hon känner till, har erfarenhet av och som hon förväntar sig i mötet med specialpedagogen. För Beata är det därför självklart att det också är specialpedagogen som expert som påverkat henne mest i arbetet med att skapa en förskola för alla barn. Beata beskriver att samtalsmodellen hjälpt henne att komma vidare i sitt arbete som

förskollärare. Hon får stöd och råd hur hon ska hjälpa barnet att utvecklas vidare. Beata berättar att hon ofta ringer till specialpedagogen och frågar ”hur gör jag nu?”

### **På vilket sätt har den pedagogiska handledningen påverkat förmågan att finna nya pedagogiska lösningar?**

Beata menar att handledningen som hon fått av specialpedagog har påverkat henne mycket. Den pedagogiska handledningen har hjälpt Beata att komma vidare i sitt arbete med barnen. Handledningen ger henne svar på frågor som hon har fastnat i. Beata beskriver det som en stor trygghet att kunna ansöka till resurscenter om stöd av specialpedagog. Hon menar att det är mycket värdefullt att även föräldrakooperativa förskolor får del av kommunens resurscenter och att hon alltid upplever att hon blir bra bemött när hon tar kontakt med dem.

### **Visionen om specialpedagogen**

Vilket uppdrag anser du är det VIKTIGASTE för specialpedagogen i dagens förskola? Det viktigaste uppdraget för specialpedagogen i dagens förskola är enligt Beata rollen som professionell samtalspartner i grupp. Hon menar att även om det är en person i arbetslaget som är huvudansvarig för arbetet med ett barn i behov av särskilt stöd så är det viktigt att alla i arbetslaget närvarar vid handledning med specialpedagog. Det är viktigt att alla har samma information och förhållningssätt omkring arbetet med barnet och att alla vet hur arbetet är upplagt. På så sätt blir alla insatta i arbetet samtidigt och ingen behöver undra varför en kollega till exempel går iväg med ett barn.

### **Cornelia**

Cornelia är kvinna och hon föddes 1982. Hon gick ut lärarutbildningen 2008 och är utbildad till lärare mot yngre åldrar f-5. Cornelia saknar vidare utbildning efter lärarutbildningen. Sin anställning har Cornelia på en kommunal förskola.

### **Specialpedagogens tillgänglighet**

Cornelia berättar att de tidigare hade en specialpedagog anställd i hennes rektorsområde, p.g.a. besparingar togs specialpedagogen bort. Under perioden när det fortfarande fanns tillgång till specialpedagog i området tog Cornelia kontakt med henne via telefon eller mail. Nu när det inte längre finns en specialpedagog i området säger Cornelia att hon är osäker på hur hon skulle agera om hon behöver stöd i sitt arbete. Hon säger att rektor förmodligen vet om det finns specialpedagoger i kommunen som det går att ansöka om stöd till. Förmodligen skulle Cornelia ta kontakt med rektor för hjälp vidare om det skulle behövas, säger hon.

### **Specialpedagogens uppdrag**

På den tiden som specialpedagogen fortfarande var anställd i området där Cornelia arbetar hade specialpedagogen flera olika uppdrag. Cornelia berättar att specialpedagogen arbetade med kartläggning av barn, hon var med på samtal med föräldrar och hon handledde grupper av pedagoger.

### **Erfarenhet av att möta specialpedagogen som professionell samtalspartner**

Cornelia har som skrivet 4 års yrkeserfarenhet och hon säger att hon under dessa år upplever att hon har ganska mycket erfarenhet av att möta specialpedagogen som samtalspartner. Hon betonar att erfarenheterna var under perioden som det fanns en specialpedagog anställd i området där hon arbetar. Samtalsmodellen som Cornelia känner till är specialpedagogen som expert, det är också den modell som hon har erfarenhet av och som påverkat henne mest i hennes arbete. Cornelia beskriver att hon genom samtalen med specialpedagog fått en vidgad



pedagogisk syn, tips på övningar och en ökad förmåga att upptäcka barns svårigheter tidigare. Samtidigt säger Cornelia att hon också fått en bättre förmåga att själv avgöra om hon behöver söka stöd för ett barn i svårigheter eller om hon och hennes kollegor kan arbeta vidare på egen hand.

### **På vilket sätt har den pedagogiska handledningen påverkat förmågan att finna nya pedagogiska lösningar?**

Cornelia säger att den erfarenhet hon fått av handledning har påverkat hennes förmåga att finna nya pedagogiska lösningar mycket. Efter handledningen med specialpedagog upplever Cornelia att hon har ett ökat intresse för att själv hitta nya lösningar och att själv söka vidare information för att komma till rätta med svårigheter i sitt arbete.

### **Visionen om specialpedagogen**

Vilket uppdrag anser du är det VIKTIGASTE för specialpedagogen i dagens förskola?

Cornelia säger att kartläggning av enskilda barn är specialpedagogens viktigaste uppdrag i framtidens förskola. Barnen är det viktigaste, genom kartläggning synliggör de barnen, menar hon, det är viktigare än att specialpedagogen tar tid till samtal med pedagogerna.

### **Doris**

Doris är kvinna och föddes 1958. Hon studerade till fritidspedagog (140 gamla hp) och tog examen 1986. Den vidare utbildning efter fritidspedagogexamen som Doris har är en kurs i svenska som andra språk på 7.5 poäng. Idag arbetar hon som förskollärare i förskoleklass.

### **Specialpedagogens tillgänglighet**

Det finns specialpedagog verksam i området. Genom elevhälsoteamet får Doris kontakt med specialpedagogen som är verksam där. Ofta görs en ansökan till elevhälsoteamet på skolan via specialläraren som arbetar närmare verksamheten.

### **Specialpedagogens uppdrag**

Specialpedagogen arbetar med kartläggning av barn i den verksamhet där Doris arbetar.

### **Erfarenhet av att möta specialpedagogen som professionell samtalspartner**

Doris berättar att hon trots många år i yrket inte har någon erfarenhet alls av att möta specialpedagogen som professionell samtalspartner i handledning.

### **På vilket sätt har den pedagogiska handledningen påverkat förmågan att finna nya pedagogiska lösningar?**

Eftersom hon saknar erfarenhet av handledning med specialpedagog är den här frågan inte aktuell för Doris. Hon berättar återigen att om avsaknaden av pedagogisk handledning med specialpedagog. Frågan kan inte besvaras men hon resonerar om bristen på samtal med specialpedagog. Doris berättar att de i hennes arbetslag ofta och återkommande under åren diskuterat behovet av specialpedagogen som professionell samtalspartner.

### **Visionen om specialpedagogen**

Vilket uppdrag anser du är det VIKTIGASTE för specialpedagogen i dagens förskola?

Doris ser ett stort behov av att använda specialpedagogen som professionell samtalspartner i grupphandledning. Specialpedagogen har en viktig roll som professionell samtalspartner i dagens förskola, i samtalen ges förskollärarna möjlighet att bolla idéer och få tips och råd.

Samtidigt menar Doris att dessa samtal ger möjligheter att diskutera svårigheter, få stöd och se situationer ur andra vinklar.

### **Erfarenhet av en samtalsmodell med psykolog**

Hon berättar vidare om sin erfarenhet av handledning i grupp för många år sedan. Då var samtalsledaren en välrenommerad psykolog men modellen för dessa samtal saknar Doris fortfarande. Arbetsgruppen kom i början till dessa möten, fulla av frustration och oförmåga att se något positivt i möten med vissa barn. Under samtalen ställde psykologen frågor som fokuserade på pedagogerna själva, deras förhållningssätt och hur de genomförde sitt pedagogiska uppdrag. Doris menar att genom att fokusera på pedagogerna och att de var och en reflekterade över sig själv och sitt arbete så förändrades deras arbete med barnen.

I slutet av samtalsprocessen upplevde Doris att de hade en helt annan barngrupp att arbeta med och det hade skett genom pedagogfokus i samtalen. Genom att rikta uppmärksamheten till pedagogerna själva istället för på barnen hade psykologen lyckats vända pedagogernas negativa cirklar i arbetet med barnen. Doris beskriver att det är just denna modell av samtal som är så viktiga i förskolan, hon ser stora möjligheter att skapa en förskola för alla barn genom dessa samtal.

## **6. Sammanfattande diskussion**

Resultatet ovan är brokigt och inga generaliseringar kan göras, vare sig i den ursprungliga populationen eller i den grupp som återfinns i materialet. Den kvantitativa metoden var självklar när syftet var att göra en jämförande studie. Valet att använda webbenkät som metod innebär en stor risk. Den risken tog undertecknad och förhoppningarna var stora att kunna komma ut i verksamheterna för att inspirera och motivera de utvalda. Det visade sig svårare än beräknat. Till och med att få tillgång till de uppgifter som önskades för urvalet var svåra att inhämta. Motståndet i verksamheterna upplevs stort när det gäller undersökningen.

Frågan är hur det hade fungerat om undersökningen var ett uppdrag för regeringen eller kommunen centralt. I samtal med flera förskolechefer uppkom frågan om vem som stod bakom undersökningen trots att det presenterats både verbalt och i mail att det var en D-uppsats i specialpedagogik vid Göteborgs universitet som skulle genomföras. Har den undersökningens tyngd och förankring betydelse? Det är uppfattningen som nu grundats hos undertecknad.

Kanhända hade det haft föga betydelse om det var ett universitet mer närbeläget där undersökningen skulle genomföras som stod bakom den.

Mer troligt är att det varit större tyngd och motivation att delta om kommunen eller regeringen varit uppdragsgivare. En av kommunerna som kontaktades tackade nej till att medverka med anledning av att de inte ville belastas med ännu fler webbenkäter. Branschen är tuff idag, människor är överbelastade, inte bara lärarna i förskolan, utan också deras chefer och ledningen i kommunen.

De intervjuer som gjordes, genomfördes med kort varsel med dem som hade möjlighet och ville delta. Det visade sig bli en brokig skara lärare, verksamma i vitt skilda verksamheter med en geografisk spridning från ursprungspopulationen. Detta gör att de vare sig kan ställas mot ursprungspopulationen eller mot varandra i jämförelser eftersom de arbetar under skilda förutsättningar.

De intervjuer som gjordes hade med bättre framförhållning kunnat planeras bättre. Urvalet hade kunnat göras eftertänksamt, till exempel hade lärare verksamma på specialförskolor eller i små grupper med barn i behov av särskilt stöd varit en intressant grupp. Om urvalet gjorts i tidigare nämnda målgrupp hade det varit en bra grupp att ställa mot lärarna i ursprungspopulationen. Kontraster hade säkert framkommit och skillnader hade kunnat presenteras vad gäller kunskap, erfarenhet och uppfattningar om specialpedagogen som professionell samtalspartner. Om intervjuerna planerats mer grundligt hade undertecknad försökt att genomföra intervjuer genom att stämma möte med informanterna. Intervjuer per telefon medför risken att missförstå och misstolka varandra. Genom att möta informanten öga mot öga ges möjlighet att tolka kroppsspråk, ge mer tid för eftertanke och ställa fler följdfrågor. Det hade varit ett intressant tillvägagångssätt som givit möjlighet till djupare intervjuer där de öppna frågorna hade kunnat följas upp av fler följdfrågor.

Resultatet av undersökningen är inte generaliserbart. Den svarsfrekvens som uppkom i enkäten var till slut 18.5 %. För att dryga ut empirin gjordes fyra intervjuer. De två metoderna gör i sig att det är svårt att sammanställa empirin till ett material. Det ursprungliga syftet var att göra jämförelser, detta är inte ens väsentligt i den empiri som nu finns. De utvalda som svarat är födda i vitt skilda årtal och har vitt skilda examensår. Därför är det svårt att dra några slutsatser alls i den lilla gruppen, eller att göra jämförelser. Anette, Beata, Cornelia och Doris är verksamma i kommunal förskola, förskoleklass och föräldrakooperativ. Det gör att inte heller dessa har lika förutsättningar när de svarar på frågor per telefon.

Som grupp är alla de 17 ändå samstämmiga om att de har lite erfarenhet av specialpedagogen som professionell samtalspartner. Många av dem har ingen kännedom om samtalsmodeller utan känner bara till specialpedagogen som expert.

Det faktum att specialpedagogen kan arbeta med så olika uppdrag i verksamheterna gör att rollen verkar otydlig för många informanter, det visar framförallt de intervjuer som genomförts. Flertalet ser specialpedagogen som expert och som någon som kommer ut i verksamheten och kartlägger barn. Erfarenheten av specialpedagogen som professionell samtalspartner är liten men kompetensen efterfrågas.

Anette beskriver vikten av att ha ett bollplank och någon som bekräftar att hon och kollegan gör rätt. Beata och Cornelia beskriver båda två att de haft mycket stöd av specialpedagogen även om ingen av dem har specialpedagog anställd i sin verksamhet idag. Det framkommer också i dessa två intervjuer att kännedomen om samtalsmodeller är liten och att det som de vet något om och önskar är att möta specialpedagogen som expert.

Doris har lång erfarenhet av yrket men säger sig ändå knappt ha erfarenhet av att möta specialpedagogen som samtalspartner. Hon är kritisk till denna avsaknad av specialpedagogen som professionell samtalspartner och menar att det borde vara en kompetensutvecklingsform som skulle gynna verksamheten. Genom samtal med kollegorna och någon som leder samtalen kommer möjligheten att se sig själv, barnet och verksamheten med nya ögon, menar Doris. Avslutningsvis i intervjun ger hon ett målande exempel på en serie samtal som hon och hennes kollegor hade med en psykolog för många år sedan. Samtalen satte tydliga avtryck hos Doris och hon menar att liknande samtal skulle kunna föras med specialpedagog.

Den samtalsmodell som hon beskriver påminner mycket om den systemteoretiska modell som Gjems (1997) skriver om. De tankar som Doris ger uttryck för vittnar om en kunskap och en medvetenhet om det system som förskolan är. Genom att lärarna blir medvetna om sitt eget

agerande och varför det sker, har de möjlighet att se på verksamheten lite utifrån och därmed hitta det frirum som ytterligare kan utveckla verksamheten och frigöra resurser

De berättar att specialpedagogen har olika funktioner och sällan arbetar enbart som professionell samtalspartner. Flera av de 17 vill att specialpedagogens uppdrag huvudsakligen ska handla om kartläggning eftersom det ger lärarna möjlighet att via dokumentation som beskriver barnets starka och svaga förmågor själva forma lösningar för barnet. Samtidigt beskriver ett flertal i de öppna frågorna att specialpedagogen har en viktig funktion att fylla som professionell samtalspartner. Det verkar betyda mycket för lärarna både i enkäten och för de som svarat via telefon, att det kommer någon utifrån som de kan samtala med, få bekräftat att det som de gör för barnet är bra eller att se svårigheterna från nya vinklar.

De flesta av lärarna uppfattar att det viktigaste uppdraget för specialpedagogen är det som professionell samtalspartner, enskilt eller i grupp. När det gäller samtalsmodeller verkar kunskapen överlag vara låg bland lärarna, de flesta vet inte vilken samtalsmodell de har erfarenhet av och därmed inte heller vilken modell som påverkat dem mest. En fundering är om det är specialpedagogens otydligt formulerade uppdrag som är orsaken till denna okunskap.

En förhoppning är att specialpedagogen själv är medveten om vilka strategier hon bedriver under samtal med lärarna. Om specialpedagogens uppdrag som professionell samtalspartner ska få genomslag är det viktigt att syftet för samtalet formuleras tydligt för lärarna.

När syftet för samtalet är klargjort borde det vara självklart för specialpedagogen att presentera den samtalsmodell som lämpar sig bäst med tanke på de behov och förväntningar som ligger till grund för syftet. Detta beskriver både Gjems (1997) och Handal och Lauvås (2000) så som de refererats i tidigare litteraturgenomgång. Kanske har lärarna i denna empiri inte mött specialpedagoger som varit tydliga i sitt uppdrag. De kanske inte heller träffat flexibla specialpedagoger som mött deras behov utan agerat utifrån en bestämd roll som hon alltid antar oavsett vem hon möter i samtal. I vilket fall är detta bara spekulationer, Anette, Beata, Cornelia, Doris och alla de andra 13 utgör inget underlag som kan generaliseras. De ger aningar om att specialpedagogen verkar vara en person som de inte har så mycket erfarenhet av eller vet så mycket om men som de på något sätt verkar vilja samtala mer med.

## 6.1 Framtida forskning

En vision inför framtiden är att den ursprungliga undersökningen genomförs i hela landet med regeringen eller skolverket som uppdragsgivare. Det vore intressant att se om svarsfrekvensen i ett sådant läge skulle vara mer tillfredställande. I en framtida utbildning för speciallärare eller specialpedagoger, beroende på hur utbildningen utformas i framtiden, skulle underlaget från en sådan undersökning vara önskvärt. Genom undersökningen skulle det vara möjligt att se efterfrågan och behov av specialpedagogisk samtalskompetens i förskolan.

Anta att efterfrågan på sådan kompetens visar sig liten. Då har beslutsfattarna två valmöjligheter. Konstruera utbildningen efter den specialpedagogiska kompetens som efterfrågas i förskolorna, alternativt att visa på skillnader i speciallärarens respektive specialpedagogers användningsområde. Detta är även något som högskoleverkets utredare kommit fram till i vårens utredning.

Om det sista alternativet väljs krävs att lärare och förskolechefer utbildas i skolutvecklingens möjligheter att skapa en förskola för alla barn. Dessutom behöver specialpedagogens funktion

som möjlig professionell samtalspartner tydliggörs när det gäller utvecklingsfrågor, både för individ, för grupp och för organisation. Denna föreslagna totalundersökning i landet skulle givetvis även kunna riktas mot skolan och lärarna där, liksom skollädaerna.

Något annat för framtida forskning vore att låta specialpedagoger bedriva aktionsforskning inom förskolan, där olika samtalsmodeller användes i olika organisationer för att se hur de påverkar verksamheten i den givna förskolan.

## 6.2 Slutord

Vägen har som skrivits i förordet varit krokig. Webbenkäter i förskolans värld har varit en stor utmaning. Specialpedagogen har ett otydligt uppdrag som trots allt verkar efterfrågat i förskolan. Det återstår att se hur det går för specialpedagogen som professionell samtalspartner i förskolan.

Som blivande specialpedagog ser jag fram emot mitt kommande uppdrag. Intresset för handledning är stort och det är inom förskolan jag har min grundutbildning. Det är med stor entusiasm som jag nu går ut i mitt nya yrke med visionen om att marknadsföra specialpedagogen som en outnyttjad resurs, redo att presentera de möjligheter som yrkesfunktionen ger.

Även om viljan är god och visionen starkt förankrad finns insikten att vägen fortfarande är lång och krokig och att arbetet inte kan bedrivas ensam. Först måste beslutsfattarna visa vilken riktning som ska väljas, därefter kan vi specialpedagoger utarbeta strategier för vårt fortsatta arbete. Någonstans finns det fortfarande ett glapp, precis som 1990, mellan vad vi kan och vad vi förväntas och tillåts arbeta med.

## Referenslista

- Ahlberg, A.(2007). Specialpedagogik- Ett kunskapsområde i utveckling. I C. Nilholm&E. Björck-Åkesson(Red.) *Reflektioner kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna.*(s.66-84) Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Ainscow, M. (1998). Would it work in theory?: arguments for practitioner research and the rising in special needs field. I C. Clark, A. Dyson&A. Millward (ed)*Theorising Special education.* (s.7-20)Abingdon: Routledge.
- Armstrong, D., Armstrong, F.& Barton, L.(1998) From theory to practice: special education and the social relations of academic production. I C. Clark, A. Dyson& A. Millward (ed) *Theorising Special education.*(s.32-43) Abingdon: Routledge.
- Börck-Åkesson, E.(2007). Specialpedagogik- Ett kunskapsområde med många dimensioner. I C. Nilholm&E. Björck-Åkesson(Red.) *Reflektioner kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna.*( s. 85-99) Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Berg,G. (2003). *Att första skolan. En teori om skolan som institution och skolor som organisationer.* Lund: Studentlitteratur AB.
- Bladini, K. *Handledning som verktyg och rum för reflektion. En studie av specialpedagogers handledningssamtal.*
- Byström, J. & Byström, J. (2001) *Grundkurs i statistik.* Stockholm: Natur och Kultur.
- Cervin, E. (2012)*Utredare saknar definition av särskilt stöd.*  
Hämtat den 19 december 2012 från <http://www.lararnasnyheter.se>
- Fischbein,S.(2007). Specialpedagogik i ett historiskt perspektiv. I C. Nilholm&E. Björck-Åkesson(Red.) *Reflektioner kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna.* (s. 17-35)Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Gjems, L. (1997). *Handledning i professionsgrupper.* Lund: Studentlitteratur AB.
- Handal, G. & Lauvås, P. (2000) *På egna villkor. En strategi för handledning.* Lund: Studentlitteratur AB.
- Johansson, G. & Åstedt, I-B. (1993). *Förskolans utveckling - Fakta och funderingar.* Stockholm: Norstedts tryckeri AB.
- Kärby, G. *Installationsföreläsning vid Högskolan i Borås den 17 mars 2000* (2000:6). Borås: Högskolan, pedagogiska institutionen.
- Malmgren Hansen, A. (2002). *Specialpedagoger -nybyggare i skolan.* Stockholm: HLS Förlag.

- Hammarström-Lewenhagen, B.(2006) *Följ mig bortåt vägen...Om pedagogisk handledning i förskolan*. Stockholm: HLS Förlag.
- Högberg, B. (2005) Handledning - snuttefilt eller kunskapsbildning. I Larsson, M. & Lindén, J. (Red.), *Handledning - perspektiv och erfarenheter*.(s. 209-223). Lund: Studentlitteratur AB.
- Rosenqvist, J(2007a). Några aktuella specialpedagogiska forskningstrender. I C. Nilholm&E. Björck-Åkesson(Red.) *Reflektioner kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna*.( s. 36-51) Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Rosenqvist, J(2007b). Landvinningar på väg mot en skola för alla. *Pedagogisk forskning i Sverige, 2007*(2), s. 109-118.
- Sahlin, B. (2004). *Utmaning och omtanke. En analys av handledning som en utvidgad specialpedagogisk funktion i skolan med utgångspunkt i tio pionjärens berättelser*. Stockholm: HLS Förlag.
- Skolverket (1998) *Läroplan för förskolan. Lpfö98*. Stockholm: Fritzes AB.
- Skolverket (2010) *Läroplan för förskolan. Lpfö98. Reviderad 2010*. Stockholm: Fritzes AB
- Socialstyrelsen (1987) *Pedagogiskt program för förskolan*. Stockholm: Modin - Tryck.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Trost, J. (2012). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Vetenskapsrådet *Forskningsetiska principer inom humanistisk - samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtat 120901 från <http://www.vr.se>

## 7. Bilaga 1

I denna enkät är samtliga frågor markerade som obligatoriska. Om du är osäker på hur du ska svara markerar du "övrigt" och skriver där att du inte vet. För att vara konsekvent i språket i enkäten används ordet "lärare" om alla kategorier av lärarutbildade i förskolan. Ordet förskolechef används eftersom det används i den berörda kommunen. Vid ytterligare oklarheter när du fyller i enkäten är du välkommen att kontakta mig på telefon xxx-xxxxxxx. Fyll i enkäten senast 23/11. Tack på förhand!  
/Maria Axhamn

---

### \*Obligatorisk

Kön\*Är du man eller kvinna?

- Man
- Kvinna

Ålder\*Vilket år föddes du?

Utbildning\*Vilken grundutbildning har du?

- Förskollärare 180 hp (120 hp ,gamla poäng)
- Lärare mot yngre åldrar (1-11 år)
- Lärare f-5
- Lärare 4-9
- Lärare 1-7
- Övrigt:

Utbildning\*Vilket år examinerades du från din grundutbildning?

Vidareutbildning efter grundexamen (avser högskole-/universitetsstudier om minst 30 hp, nuvarande system)\*Vilken vidareutbildning har du?

Nuvarande befattning\*Vilken är din nuvarande befattning?

- Lärare i förskola
- Förskolechef för förskola
- Tillförordnad förskolechef för förskola
- Obehörig på lärartjänst i förskola
- Övrigt:

Specialpedagogens tillgänglighet 1\*Finns det specialpedagog anställd i samma rektorsområde där du arbetar?

- Ja
- Nej
- Vet inte



**Specialpedagogens tillgänglighet 2\*Hur kommer du i kontakt med specialpedagog i ditt arbete?  
(Kryssa i ett eller flera alternativ)**

- Genom ansökan till resurscenter i kommunen
- Via mail
- Via telefon
- Via rektor
- Vet inte
- Övrigt:

**Specialpedagogens uppdrag\*Vad har specialpedagogen för uppdrag i den verksamhet där du arbetar? ( Kryssa i ett eller flera alternativ)**

- Kartläggning av barn
- Medverkar vid föräldrasamtal
- Skolutveckling i samråd med förskolechef
- Professionell samtalspartner i enskilda samtal (handledning)
- Professionell samtalspartner i grupp (Handledning)
- Vet inte
- Övrigt:

**Din erfarenhet av specialpedagogen som professionell samtalspartner 1\*Hur mycket erfarenhet har du av att möta specialpedagogen som professionell samtalspartner under hela ditt yrkesliv?**

- Ingen
- Lite
- Ganska mycket
- Mycket

**Din erfarenhet av specialpedagogen som professionell samtalspartner 2\*Vilka samtalsmodeller KÄNNER DU TILL inom pedagogisk handledning med specialpedagog? (Kryssa i ett eller flera alternativ)**

- Specialpedagogen som expert
- Systemteoretisk samtalsmodell
- Ingen
- Övrigt:

**Din erfarenhet av specialpedagogen som professionell samtalspartner 3\*Vilka samtalsmodeller har DU ERFARENHET av att ha deltagit i med specialpedagog? (Kryssa i ett eller flera alternativ)**

- Specialpedagogen som expert
- Systemteoretisk samtalsmodell
- Båda
- Ingen
- Vet inte
- Övrigt:

Din erfarenhet av specialpedagogen som professionell samtalspartner 4a\* Vilken samtalsmodell har PÅVERKAT DIG mest i ditt arbete att skapa en förskola för alla barn?

- Specialpedagogen som expert
- Systemteoretisk samtalsmodell
- Ingen
- Vet inte
- Övrigt:

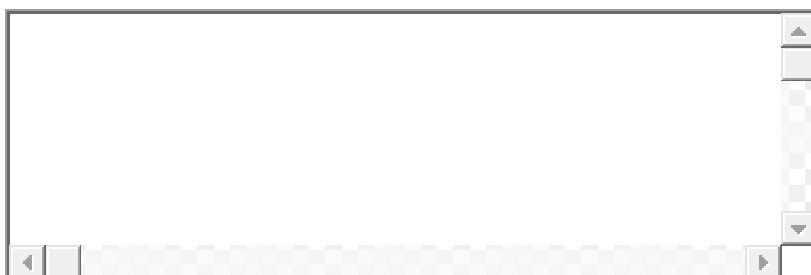
Din erfarenhet av specialpedagogen som professionell samtalspartner 4b\* På vilket sätt har samtalsmodellen påverkat dig i ditt arbete?

A large, empty rectangular text box with a light gray border and a vertical scrollbar on the right side, intended for the user to provide a detailed answer to question 4b.

Din erfarenhet av specialpedagogen som professionell samtalspartner 5a\* Hur mycket har pedagogisk handledning med specialpedagog PÅVERKAT DIN FÖRMÅGA att finna nya pedagogiska lösningar?

- Inget
- Lite
- Ganska mycket
- Mycket
- Vet inte

Din erfarenhet av specialpedagogen som professionell samtalspartner 5b\* På vilket sätt har den pedagogiska handledningen påverkat din förmåga att finna nya pedagogiska lösningar?

A large, empty rectangular text box with a light gray border and a vertical scrollbar on the right side, intended for the user to provide a detailed answer to question 5b.

Din vision om specialpedagogen\* Vilket uppdrag anser du är det VIKTIGASTE för specialpedagogen i dagens förskola?

- ● Kartläggning av barn
- ● Medverkan vid föräldrasamtal
- ● Skolutveckling i samråd med rektor
- ● Professionell samtalspartner i enskilda samtal (handledning)
- ● Professionell samtalspartner i gruppsamtal (handledning)
- ● Övrigt:

## Bilaga 2

# Göteborgs universitet Institutionen för pedagogik och specialpedagogik Specialpedagogen som professionell samtalspartner i förskolan

### Till förskolechef/lärare i förskolan

Förskolan utvecklas ständigt, barngrupperna blir större och de administrativa kraven ökar allt mer. Samtidigt ska vi fortfarande möta alla barns behov, nu ännu tydligare enligt Lpfö 98/11. De resurser som finns är små och känslan av maktlöshet och otillräcklighet i det dagliga arbetet ökar allt mer. Ibland får vi trots allt möjlighet att samtala, för att utveckla verksamheten, hitta nya lösningar och för att komma vidare i vår egen professionella utveckling. Ett sätt att få denna möjlighet är via handledande samtal med specialpedagog.

Jag är student vid institutionen för specialpedagogik vid Göteborgs universitet. Under hösten 2012 skriver jag en magisteruppsats. Den belyser specialpedagogen som professionell samtalspartner i förskolan. Eftersom jag bor i Storstockholm är det här undersökningen görs. Studien genomförs genom en webbaserad enkät som skickas ut till förskolechefer och lärare i förskolan med universitets- eller högskoleutbildning i XXX kommun. Totalt erbjuds 70 personer att delta och får detta brev samt enkäten via sin mailadress i kommunen. Först skickar jag ut 20 formulär i en så kallad pilotstudie. Därefter går enkäten ut till samtliga informanter. Ni ombeds svara senast 23/11 2012.

Du som svarar kommer att vara helt anonym. När du skickat in ditt formulär kommer svaren inte att kunna kopplas till dig via din mailadress. Svaren kommer att sammanställas i statistiska tabeller där den enskildes svar inte går att urskilja. Undersökningen följer vetenskapsrådets forskningsetiska principer. När uppsatsen är klar kommer de inskickade enkätsvaren att förstöras.

Jag ser med stort intresse fram emot att ta del av svaren och slutresultatet av enkätundersökningen. Enkäten tar ca 20 minuter att besvara och jag hoppas att de förskolechefer och lärare i förskolan som blivit utvalda kan avvara den stund det tar att fylla i enkäten. Under den första tiden för undersökningen kommer jag att försöka träffa en del förskolechefer för ett kortare samtal där jag informerar om undersökningen. Vid besök hos respektive förskolechef är min tanke att stanna en stund på förskolan för att informera lärarna i personalrummet och svara på eventuella frågor. Har du ytterligare frågor om enkäten eller min uppsats är du välkommen att ringa eller maila mig.

Som tack för er medverkan får samtliga förskolor som deltagit i undersökningen ett exemplar av den färdigskrivna uppsatsen. Du som önskar kan även få ett eget exemplar av uppsatsen genom att maila eller ringa mig. De förskolechefer som önskar att jag under våren 2013

kommer ut till ett kvällsmöte och presenterar uppsatsen och resultatet är välkomna att kontakta mig. Tack på förhand för din medverkan!

Maria Axhamn

Tel: XXX

Mail: XXX